

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
STARPTAUTISKO UN EIROPAS TIESĪBU ZINĀTŅU KATEDRA

**DARĪJUMDARBĪBAS BRĪVĪBA KĀ PAMATTIESĪBA UN TĀS
AIZSARDZĪBA LATVIJĀ**

BAKALaura DARBS

Autore: **Anna Losāne**

Studenta apliecības Nr.: a117117

Darba vadītājs: Dr. iur. asoc.prof. Artūrs Kučs

RĪGA 2020

ANOTĀCIJA

Mūsdienās uzņēmējdarbības veikšana ir kļuvusi par pašsaprotamu darbību, taču vēl aizvien nav vienotas izpratnes, ko ietver darījumdarbības brīvība un kā to aizsargā Latvijas Republikā.

Darbā analizē Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 16.panta tvērumu, Līguma par Eiropas Savienības darbību 49.panta saturu, to piemērošanas robežas un Eiropas Savienības tiesas paustās atziņas, kā arī Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksi, tāpat vēršot uzmanību uz to, vai darījumdarbības brīvība tiek pietiekami aizsagāta ar Satversmes 105.pantu.

Atslēgvārdi: darījumdarbības brīvība, tiesības veikt uzņēmējdarbību, pamattiesības, Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 16.pants, LESD 49.pants, Satversmes 105.pants.

ANNOTATION

Nowadays doing business has become a self-evident activity, but the scope of the freedom to conduct a business and how to protect it in the Republic of Latvia is still unclear.

In this paper the research has been done on the scope of Article 16 of the Charter of Fundamental Rights of the European Union, the content of Article 49 of the Treaty on the Functioning of the European Union and their limits and case law of the European Court of Justice, as well as the case law of the European Court of Human Rights and analyses if Article 105 of the Latvian Constitution does protect persons freedom to conduct a business.

Key words: Freedom to conduct a business, fundamental rights, Article 16 of EU Charter of Fundamental Rights, Article 49 of TFEU, Article 105 of the Constitution of Latvia

SATURA RĀDĪTĀJS

DARBĀ IZMANTOTO SAĪSINĀJUMU UN APZĪMĒJUMU SARAKSTS.....	5
IEVADS	6
1. PAMATTIESĪBU UN PAMATBRĪVĪBU NOŠĶIRŠANA.....	8
2. DARĪJUMDARBĪBAS BRĪVĪBA SAVIENĪBAS TIESĪBU TVĒRUMĀ.....	10
2.1. Hartas 16. panta tvērums	11
2.1.1. Hartas piemērošanas joma	17
2.2. Darījumdarbības brīvības nošķiršana no citām tiesībām.....	20
2.3. LESD 49.panta saturs	21
2.3.1. EST judikatūra, kurā analizēts LESD 49. pants	27
3. BRĪVĪBA VEIKT UZŅĒMĒJDARBĪBU CILVĒKTIESĪBU KONTEKSTĀ.....	31
3.1. ECT judikatūra, vērtējot uzņēmējdarbības brīvību	32
4. BRĪVĪBA VEIKT UZŅĒMĒJDARBĪBU NACIONĀLO TIESĪBU TVĒRUMĀ.....	34
4.1. Darījumdarbības brīvība kā patstāvīgas pamattiesības Satversmē.....	35
4.2. Satversmes tiesas judikatūra.....	37
KOPSAVILKUMS	41
IZMANTOTĀS LITERATŪRAS SARAKSTS	43

DARBĀ IZMANTOTO SAĪSINĀJUMU UN APZĪMĒJUMU SARAKSTS

ECT	Eiropas Cilvēktiesību tiesa
EST	Eiropas Savienības tiesas
Harta	Eiropas Savienības Pamattiesību harta
Konvencija	Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija
Latvija	Latvijas Republika
LES	Līgums par Eiropas Savienību
LESD	Līgums par Eiropas Savienības darbību
Satversme	Latvijas Republikas Satversme
Satversmes tiesa	Latvijas Republikas Satversmes tiesa
Savienība	Eiropas Savienība

IEVADS

Darījums darbības brīvībai Savienības tiesībās ir sena vēsture. Sākotnēji to uzskatīja par daļu no pamattiesībām uz īpašumu līdz tā kļuva autonoma 1980. gados, iegūstot vispārēja Eiropas Savienības tiesību principa statusu, visbeidzot to nostiprināja Hartā. Tā ir vienīgais cilvēktiesību dokuments, ar kuru darījums darbības brīvība ir ieguvusi pozitīvizētu tiesību raksturu. Hartas skaidrojumos norādīts, ka šī brīvība ir balstīta uz EST judikatūru, kas atzīst ne tikai brīvību veikt saimniecisku vai komerciālu darbību, bet arī līguma brīvību un brīvās konkurences principu.¹ Šī pamattiesība nodrošina vidi, kurā personām veicināt ekonomisko izaugsmi.

Šī brīvība ir viena no neparastākajām pamattiesībām, kura iekļauta Hartā, tā ir relatīvi jauna un ar ekonomisku raksturu, kā arī to var ierobežot, jo tā nav absolūta. EST, interpretējot darījums darbības brīvību, ir ļoti lakoniska, taču ņemot vērā uzņēmumu nozīmi mūsdienu sabiedrībā un šobrīd valdošo situāciju, kuras dēļ tiek ierobežota to darbība, ir nepieciešams saprast, kādēļ personas spēj baudīt darījums darbības brīvību un kādos gadījumos to var ierobežot.

Darba autore tēmas izvēli pamato ar faktu, ka darījums darbības brīvībai vēl aizvien nav vienota skaidrojuma, ko tā ietver, taču arvien vairāk konstitucionālo sūdzību nonāk Satversmes tiesā, lūdzot skatīt normu atbilstību Satversmes 105. panta pirmajam teikumam tieši brīvības veikt komercdarbību aspektā.

Ņemot vērā minētos apstākļus, darba mērķis ir noskaidrot darījums darbības brīvības saturu, kā to piemēro Savienības tiesībās un kā tā tiek aizsargāta Latvijas tiesību sistēmā.

Lai sasniegtu darba mērķi, autore izvirza šādus uzdevumus:

1. Noskaidrot darījums darbības brīvības saturu, tās ierobežošanas iespējas, pētot Hartas un LESD regulējumu;
2. Analizēt EST izteiktās atziņas;
3. Nošķirt to no tiesībām uz īpašumu;
4. Pētīt, vai Konvencijā ir ietverta šī pamattiesība un kā to interpretē ECT;
5. Analizēt Satversmes 105. panta tvērumu.

Lai izpildītu izvirzītos uzdevumus, tiek lietota:

¹ Sk. arī: Ģenerālvokāta Pedro Krusa Viljalona 19.02.2013. secinājumi EST lietā C-426/11 Mark Alemo-Herron u.c. pret Parkwood Leisure Ltd, para. 48.

- vēsturiskā metode, lai pētītu darījumdarbības brīvības izcelsmi un attīstību;
- salīdzinošā metode, lai savstarpēji salīdzinātu tiesību normas, kas noteiktas Konvencijā, Hartā un Satversmē
- analītiskā metode, lai vērtētu judikatūrā izteiktās atziņas un normatīvo regulējumu darījumdarbības brīvības aizsardzībai.

Darbs sastāv no ievada, četrām nodaļām un kopsavilkuma. Šāds sadalījums lietots, lai pakāpeniski izpildītu darbā izvirzītos uzdevumus. Pirmajā nodaļā tiek pētīta jēdzienu “pamattiesības” un “pamatbrīvību” nozīme. Otrajā nodaļā tiek pētīta Darījumdarbības brīvība Savienības tiesību kontekstā, atklājot tās saturu, ierobežošanas iespējas, nošķirot no tiesībām uz īpašumu, savukārt trešajā nodaļā tiek pētīta, vai pamattiesība ir ietverta Konvencijā un kā to interpretē ECT. Ceturtajā nodaļā tiek analizēts Satversmes 105. panta tvērums un vai tas pietiekami aizsargā darījumdarbības brīvību, kā arī analizēta Satversmes tiesas prakse.

Darbā galvenie izmantotie avoti – Harta, LESD, Konvencija, Satversme un ECT, EST, ST judikatūra.

1. PAMATTIESĪBU UN PAMATBRĪVĪBU NOŠĶIRŠANA

Pašā darījumdarbības brīvības nosaukumā ir ietverts vārds “brīvība”, tādēļ autore vēlas noskaidrot, vai apstāklim, ka avotos dažkārt tiek nošķirtas brīvības no pamattiesībām, ir kāda nozīme.

Pamattiesības un pamatbrīvības daudzos aspektos ir līdzīgi jēdzieni, un pat minēts, ka pamatbrīvības var tikt uzskatītas kā pamattiesības.² Uz šiem fundamentālajiem principiem balstās Savienība. Salīdzinot pamattiesības ar pamatbrīvībām jāatzīmē, ka pamatbrīvībām ir īpaša joma, kuras tās aizsargā, kam var būt izšķiroša nozīme, nosakot EST kompetenci. Līdzīgi kā valstu konstitucionālās tiesas un ECT, atsaucoties uz pamattiesībām, EST ir pēc iespējas plašāk interpretējusi pamatbrīvības aizsardzību, lai nodrošinātu Savienības tiesību efektivitāti.³ Gan pamattiesības, gan pamatbrīvības tiek pakļautas vienam testam.⁴ Valstu pasākumi, kas var traucēt vai apgrūtināt pamatbrīvību īstenošanai, jāatbilst šādiem kritērijiem - tie jāīsteno bez diskriminācijas, tiem jābūt attaisnojamiem ar vispārējas nozīmes interešu noteiktām obligātām prasībām, tiem jāspēj nodrošināt plānotā mērķa sasniegšana un tie nedrīkst pārsniegt šā mērķa sasniegšanai nepieciešamo.⁵

Neskatoties uz līdzību, ir arī būtiskas atšķirības starp to, kā pamattiesības un pamatbrīvības darbojas Savienības tiesībās. Pamatbrīvības ir skaidri uzskaitītas Hartā, turklāt pamatbrīvības piešķir tiesības attiecībā uz iekšējo tirgu, un tādējādi tās tiek piemērotas situācijās ar pārrobežu elementu un ekonomiska rakstura jautājumos, turpretim pamattiesības, kā jau iepriekš minēts, parasti ir cilvēktiesības, un tās piemēro universāli, neatkarīgi no personu valstspiederības vai citiem kritērijiem. Var secināt, ka pamatbrīvību piemērošanas jomas nav tik plašas, kaut arī tās tikušas attīstītas, lai aizsargātu indivīdus, īpaši tas redzams pārvietošanās brīvību jomās.⁶ Judikatūrā atzīts, ka darba ņēmēju brīva kustība ir pamattiesība.⁷ Tomēr Hartas preambulas septītā rindkopa nosaka, ka Savienība atzīst turpmāk tekstā izklāstītās tiesības, brīvības un principus. Tā atsaucas uz Hartu kā “tiesību, brīvību un principu” kopumu. Tas liek domāt, ka ne visu Hartā var uzskatīt par pamattiesībām. Lords Goldsmits apgalvo, ka ekonomiskās un sociālās tiesības ir principi, kuri būs piemērojami tikai “tiklīdz, ciktāl tos īsteno ar nacionālajiem likumiem vai jomās, kuras ir Savienības

² Sk. arī: Ģenerālvokāta Mr. Lenz secinājumus EST 20.09.1995. spriedums lietā C-415/93 Bosman, para. 203

³ Sk. arī: Skouris V. Fundamental Rights and Fundamental Freedoms: The Challenge of Striking a Delicate Balance. EBLR, 2006, p. 233.

⁴ Sk. arī: Ibid., 234.lpp

⁵ Sk. arī: EST 31.03.1993. spriedums lietā C-19/92 Dieter Kraus v Land Baden-Württemberg, para. 32

⁶ Sk. arī: EST 17.09.2002. spriedums lietā C-413/99 Baumbast un R pret Secretary of State for the Home Department

⁷ Skatīt arī: Ģenerālvokāta Mr. Lenz secinājumi EST 20.09.1995. spriedums lietā C-415/93 Bosman, para. 203

kompetencē”.⁸ Tas norāda apņemšanos ievērot pamattiesības, palīdzot tās padarīt “popuārākas”, nekā bija agrāk, un nodrošinot to nedalāmību. Lai gan var būt, ka dažas tiesības ir izpildāmākas nekā citas, tiek apgalvots, ka tas ir saistīts ar politisko dabu, kāda Hartai bija pašā sākumā.⁹

Autore secina, ka pamattiesību un brīvību galvenā atšķirība ir to raksturā, proti, brīvības no pamattiesībām to piemērošanā neatšķiras, taču to raksturs ir ekonomisks, jo veicina tirgus darbību. Autore darbā atsauksies uz darījumdarbības brīvību gan kā brīvību, gan pamattiesību, jo to saturs ir vienāds, taču tā definēta kā brīvība, lai uzsvērtu tās atšķirīgo dabu no fundamentālajām pamattiesībām.

⁸ Sk. arī: Usai A. The Freedom to Conduct a Business in the EU, Its Limitations and Its Role in the European Legal Order: A New Engine for Deeper and Stronger Economic, Social, and Political Integration. *German Law Journal*, 2013,14(9), p. 1867-1888.

⁹ Sk. arī: Routh S. *Enhancing Capabilities through Labour Law*. Oxon: Routledge, 2014, p.154.

2. DARĪJUMDARBĪBAS BRĪVĪBA SAVIENĪBAS TIESĪBU TVĒRUMĀ

Kā noteikts Eiropas Kopienas dibināšanas līguma 2. pantā – Nodibinot kopēju tirgu un ekonomisku savienību, Kopienas uzdevums ir veicināt harmonisku, līdzsvarotu un stabilu saimnieciskās darbības attīstību, kā arī panākt ekonomisku un sociālu kohēziju un solidaritāti starp dalībvalstīm. Lai sasniegtu izvirzītos mērķus, tika noteikts izveidot iekšēju tirgu, kurā visas dalībvalstis atceļ šķēršļus brīvai preču, personu, pakalpojumu un kapitāla aprītei.¹⁰ Tāpat izveidot vienotu tirgu Savienības iekšienē, kas būtu brīvs no dažādiem ierobežojumiem, lai personas varētu izvēlēties, kurā no dalībvalstīm tā vēlas nodarboties ar saimniecisko darbību, tādējādi veicinot ekonomisko izaugsmi.

Savienības vispārējā ekonomikas stratēģija, Eiropa 2020, kura tika uzsākta 2010. gadā, lai veicinātu ilgtspējīgu ekonomisko izaugsmi, tika iecerēta kā Savienības cīņa ar globālo ekonomisko krīzi, kā arī pasaules mēroga ilgtermiņa izaicinājumiem, proti, globalizāciju, dabas resursu samazināšanos un sabiedrības vidējā vecuma palielināšanos. Šīs stratēģijas galvenais mērķis ir radīt vidi, kas veicina izaugsmi un darba vietu rašanos Savienības teritorijā, jo tas ir vienīgais veids, kā turpināt finansēt Eiropas Savienības pilsoņu dzīvesveidu.¹¹ Viens no veidiem, kā veicināt uzņēmējdarbības vidi, ir dod brīvību nodarboties ar darījumdarbību, tā nostiprināta Hartas 16.pantā, bet, lai labāk izprastu šī panta ģenēzi nepieciešams šo brīvību skatīt kopsakarā ar LES, LESD un citām Hartā ietvertajām brīvībām un tiesībām.

LES 2.pantā nostiprinātas Savienības vērtības, kuras tā respektē, proti, cilvēka cieņa, brīvība, demokrātija, vienlīdzība, tiesiskums un cilvēktiesības, tostarp minoritāšu tiesības.¹² Savukārt LES 3.panta trešajā punktā noteikts, ka Savienības darbība ir vērsta, lai panāktu stabilu Eiropas attīstību, kuras pamatā ir ekonomiskā izaugsme un cenu stabilitāte, sociālā tirgus ekonomika ar augstu konkurētspēju, kuras mērķis ir panākt pilnīgu nodarbinātību un sociālo attīstību.¹³ Šeit skaidri redzams, ka Savienības galvenās intereses ir ekonomiska rakstura, taču līdztekus tām Savienība aizsargā arī pamattiesības, jo LES 6.pants nosaka, ka "Savienība atzīst tiesības, brīvības un principus, kas izklāstīti Hartā"¹⁴. Ja sākumā varētu šķist, ka Hartā nostiprinātas tikai klasiskās pamattiesības, tad tā nebūt nav, jo starp

¹⁰ Sk. arī: Tulkošanas un terminoloģijas centrs Konsolidēts Eiropas Kopienas dibināšanas līgums un Nicas līgums. Rīga: Jāņa sēta, 2001, 23.lpp.

¹¹ Sk. arī: European Union Agency for Fundamental Rights Freedom to conduct a business: exploring the dimensions of a fundamental right. Italy:[b.i.], 2015, p.13.

¹² Sk. arī: Līgums par Eiropas Savienību. Parakstīts Māstrihtā 07.02.1992. [10.05.2020.]

¹³ Sk. arī: Ibid.

¹⁴ Ibid.

fundamentālajām un jau visiem zināmajām tiesībām, Hartas 16.pantā nostiprināta darījumdarbības brīvība, kura ir jaunums Savienības ekonomiskajā un tiesiskajā regulējumā.

1999. gadā Ķelnes Eiropadomes sanāksmē tika nolemts, ka ES līmenī piemērojamās pamattiesības ir jākonsolidē hartā, lai uzsvētu to nozīmi.¹⁵ Harta tika proklamēta 2000.gadā Nicā, sākumā tā nebija juridiski saistoša, taču kopš 2009.gada 1.decembra, kurā stājās spēkā Lisabonas līgums, ar kuru groza Līgumu par Eiropas Savienību un Eiropas Kopienas dibināšanas līgumu, Harta kļuva tieši piemērojama.¹⁶ Hartas pieņemšana bija pagrieziena punkts Eiropas integrācijas procesā, jo “ES savu iedzīvotāju priekšā oficiāli apņēmas no ekonomiskas kopienas kļūt par Savienību, kuras pamatā ir tiesiskums un cilvēktiesības”.¹⁷ Saskaņā ar LES 6.pantu Hartai ir tāds pats juridiskais spēks kā primārajiem tiesību avotiem jeb Līgumiem.

Harta ir tiesību akts, kurā apkopotas pilsoniskās, politiskās, kā arī sociālās un ekonomiskās tiesības, tostarp trešās paaudzes cilvēktiesības, uz kurām atsaukties, kad dalībvalstu iestādes piemēro Savienības tiesības, kā tas noteikts Hartas 51.panta 1.daļā.¹⁸

Hartas preambula nosaka, ievērojot Savienības kompetences un uzdevumus, kā arī subsidiaritātes principu¹⁹, no jauna ir apstiprinātas tiesības, kuru pamatā ir dalībvalstu konstitucionālās tradīcijas un starptautiskās saistības, Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija, Savienības un Eiropas Padomes pieņemtās Sociālās hartas, kā arī Eiropas Savienības Tiesas un Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūra.²⁰

2.1. Hartas 16. panta tvērums

Hartai ir 7 sadaļas, brīvība veikt uzņēmējdarbību ir ietverta sadaļā ar nosaukumu “Brīvības”. Šajā sadaļā arī nostiprināta brīvība izvēlēties profesiju un strādāt, kā arī tiesības uz īpašumu, autore arī analizēs darījumdarbības brīvības atšķirības starp tām.

¹⁵Sk. arī: Eiropadomes secinājumi (1993–2003). Pieejams: <https://www.consilium.europa.eu/lv/european-council/conclusions/1993-2003/> [aplūkots 10.04.2020.]

¹⁶ Sk. arī: Pamattiesību aizsardzība Eiropas Savienībā. Pieejams: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/lv/sheet/146/pamattiesibu-aizsardziba-eiropas-savieniba> [aplūkots 10.04.2020.]

¹⁷ Eiropas Parlamenta 2019.gada 30. janvāra ziņojums par Eiropas Savienības Pamattiesību hartas īstenošanu ES iestāžu sistēmā Pieejams: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2019-0051_LV.html [aplūkots 11.04.2020.]

¹⁸ Sk. arī: Schewe C.,Buka A.,Gailītis K., Strazdiņa Ģ. Eiropas Savienības tiesības. I daļa. ES Institucionālās tiesības. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014, 224.lpp.

¹⁹ Saskaņā ar LES 5.pantu - Savienība darbojas tikai to kompetenču robežās, ko tai Līgumos piešķirušas dalībvalstis, lai sasniegtu tajos paredzētos mērķus. Kompetence, kas Līgumos nav piešķirta Savienībai, paliek dalībvalstīm. Subsidiaritātes princips ir cieši saistīts ar proporcionalitātes principu, saskaņā ar kuru ES rīcība nedrīkst sniegties tālāk, nekā ir nepieciešams, lai sasniegtu Līgumu mērķus.

²⁰ Sk. arī: Eiropas Savienības Pamattiesību harta. Preambula. Parakstīta Strasbūrā 12.12.2007. [aplūkota 23.04.2020.]

Darījums darbības brīvība ir nostiprināta Hartas 16.pantā – “*Darījums darbības brīvību atzīst saskaņā ar Savienības tiesību aktiem un valstu tiesību aktiem un praksi.*”²¹ Jāatzīmē, ka debašu laikā tika mainīta teikuma otrā daļā, lai uzsvērtu to, ka šai brīvībai var piemērot ierobežojumus, jo sākumā tas tika ignorēts.²²

Atkāpjoties no 16. panta vienkāršā formulējuma, atklājas, ka tā piemērojamība ir atkarīga arī no citām tiesībām, kas ir iekļautas panta formulējumā. Ja šo pantu skata pēc gramatiskās tulkšanas metodes, tad varētu šķist, ka šīs brīvības iekļaušana Hartā nav nekas cits kā iepriekš pastāvošās EST judikatūras kodifikācija, nevis jau esošo tiesību paplašināšana. Jāatzīst, ka nav vienotas definīcijas, kas formulētu šo brīvību, taču, kā izriet no šī panta skaidrojumiem, piešķirtā aizsardzība ietver brīvību veikt saimniecisko vai komercdarbību, līgumu slēgšanas brīvību un brīvu konkurenci.²³

Pirmais spriedums, kurā EST vērtēja brīvību veikt uzņēmējdarbību un tiesības uz īpašumu, bija 1974.gada lietā *Nold pret Komisiju*²⁴. Šajā lietā prasītājs apgalvoja, ka toreizējā EOTK ir pārkāpusi tiesības uz īpašumu un tiesības uz ekonomisko iniciatīvu jeb darījums darbības brīvību. Ar EOTK starpniecību Komisija apstiprināja jaunus noteikumus, kas prasītājam bija jāievēro, lai pārdotu ogles. Šo noteikumu mērķis bija aizliegt vairumtirgotājiem pirkt ogles no uzņēmumiem, ja vien visa pasūtījuma vērtība vismaz pēdējo divu gadu laikā pārsniedz 6000 tonnu ogļu. Tā kā prasītāja uzņēmums bija vidēja lieluma, viņš apgalvoja, ka šie noteikumi to būtu noveduši līdz situācijai, ka viņš bankrotētu. Šī bija pirmā reize, kad EST lēma, ka tiesības uz ekonomisko iniciatīvu jeb darījums darbības brīvību var ierobežot sabiedrības interesēs.²⁵

Lietā *SpA Eridania un citi* uz prejudiciālo jautājumu, vai kvotu ieviešana nav pamattiesību pārkāpums, atbildēja, ka kvotas nosaka konkrētās preces nepieciešamo daudzumu tirgū, tās neierobežo uzņēmumu ekonomisko darbību, bet vien nosaka ražošanas daudzumus, lai varētu organizēt kāda konkrēta produkta pārdošanu.²⁶ Šie abi spriedumi atspoguļo darījums darbības brīvības polulārāko šķautni, proti, brīvību veikt saimniecisko darbību, taču darījums darbības brīvība ietver vēl divas ne mazāk nozīmīgas sastāvdaļas.

²¹ Eiropas Savienības Pamattiesību harta. 16.p. Parakstīta Strasbūrā 12.12.2007. [aplūkota 23.04.2020.]

²² Sk. arī: Oliver P. In: *General Principles of EU Law and European Private Law*. Croydon: CPI Group, 2013, p 282.

²³ Sk. arī: Preamble - Explanations relating to the Charter of Fundamental Rights. Article 16. Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis C-303/17, 2007, p.7.

²⁴ Sk. arī: EST 14.05.1974. spriedums lietā C-4/73, J. Nold, Kohlen- und Baustoffgroßhandlung v Commission of the European Communities

²⁵ Sk. arī: Ibid.

²⁶ Sk. arī: EST 22.09.1979. spriedums lietā 230/78 SpA Eridania - Zuccherifici nazionali un SpA Società italiana per l'industria degli zuccheri pret Ministro per l'agricoltura e le foreste, Ministro per l'industria, il commercio e l'artigianato un SpA Zuccherifici meridionali, para. 20.

Viena no tām ir līgumu slēgšanas brīvība. Līgumus var slēgt par visdažādākajiem līguma objektiem, tostarp arī par darbinieku pieņemšanu darbā, par kuru EST izteikusi atziņu, ka Hartas 16. pantā ir netieši norādīts, ka uzņēmumam līguma slēgšanas procesā, kurā tas piedalās, ir jābūt gatavam efektīvi paust savas intereses un veikt pārrunas par apstākļiem, kas nosaka tā darbinieku nodarbinātības nosacījumus uzņēmuma turpmākās saimnieciskās darbības perspektīvā.²⁷ Autore secina, ka tas nav nekas neierasts, jo, lai slēgtu līgumu, personai ir jābūt spējīgai paust savu patieso gribu bez maldības, viltus un spaidiem, taču, lai slēgtu līgumu uzņēmuma vārdā nepietiek tikai ar gribu saistīties, bet gan ir nepieciešams pilnvarojums, ka tā spēj uzņemties saistības uzņēmuma vārdā, visbiežāk to dara uzņēmumu valdes locekļi.

Mark Alemo-Herron lietā iesniedzējam iegūstot īpašumu, darbinieki pieprasīja paaugstināto atalgojumu, jo darba koplīgums bija kļuvis saistošs, kurš tika noslēgts ar atpakaļejošu datumu, lai gan pats darba devējs nebija piedalījies šī koplīguma procesā. Tiesa atzina, ka šajos apstākļos minētās personas līgumslēgšanas brīvība ir ierobežota tik nozīmīgi, ka šāds ierobežojums var apdraudēt pašu tā tiesību uz uzņēmējdarbības brīvību būtību. Tiesa atzina, ka direktīva ir jāinterpretē tā, ka netiek pieļauts, ka attiecībā uz uzņēmuma pārejas gadījumu dalībvalsts paredz, ka cesionāram ir piemērojami noteikumi, ar kuriem tiek izdarīta atsauce uz koplīgumiem, par kuriem pārrunas tiek veiktas un kuri tiek pieņemti pēc uzņēmuma pārejas datuma, ja cesionāram nav iespējas piedalīties šādu koplīgumu saskaņošanas procesā.²⁸ No šīs sprieduma var secināt, cik plaši var izpausties darījumdarbības brīvība, taču vienlaikus jāatceras, ka brīvības kodols paliek nemainīgs, proti, tā nodrošina, ka persona spēj nonākt un darboties tirgū, jo šajā gadījumā, ja tiesa atzītu, ka koplīgums ir saistošs un personai ir jāizmaksā šīs paaugstinātās algas, par kurām persona nebija vienojusies ar darbiniekiem, iespējams personai nebūtu līdzekļu, lai turpinātu uzņēmējdarbību, tādēļ jāatceras, ka Savienības pamatā ir ekonomiskās intereses un tādēļ EST lietas skata no prizmas, lai attīstītu iekšējo tirgu. Un kas vēl ir nepieciešams iekšējā tirgū? Ja iepriekšējie divi komponenti izrietēja no EST judikatūras, tad trešās darījumdarbības brīvības šķautnes avots ir LESD 119.panta 1. un 3. punkts.

Šī panta pirmajā punktā noteikts, ka, lai sasniegtu Savienības izvirzītos mērķus, jāizstrādā ekonomikas politika, kas balstās uz iekšējo tirgu un kuru īsteno saskaņā ar principu, kas paredz atvērta tirgus ekonomiku, kurā pastāv brīva konkurence.²⁹ Tātad darījumdarbības brīvība ietver arī brīvu konkurenci. Un šī panta 3. punkts paredz, ka “dalībvalstu un Savienības

²⁷ Sk. arī: EST 18.07. 2013. spriedums lietā C-426/11 *Mark Alemo-Herron u.c. pret Parkwood Leisure Ltd.*

²⁸ Sk. arī: *Ibid.*

²⁹ Līguma par Eiropas Savienības darbību konsolidētā versija. 119.p. Parakstīts Romā 25.03.1957. [10.04.2020.]

darbības saskan ar šādiem pamatprincipiem: stabilas cenas, stabila valsts finanšu un monetārā sistēma un stabila maksājumu bilance.”³⁰ Lai arī ir skaidrs, ka darījumdarbības brīvība ietver brīvību veikt komercdarbību, līgumu slēgšanas brīvību un brīvu konkurenci, taču joprojām nav izstādāta tās definīcija.

Ģenerālvokāta Kruša Viljalona sniegtajos secinājumos lietā C-426/11 viņš ir mēģinājis definēt, kas ir darījumdarbības brīvība, paužot, ka tā darbojas kā saimnieciskas iniciatīvas un darbības garantija, kurai acīmredzami ir ierobežojumi, bet kura jebkurā gadījumā nodrošina saimnieciskas darbības iekšējā tirgū apstākļu minimumu. Tā darījumdarbības brīvība darbojas kā ierobežojumi Savienības darbībai tās likumdošanas un izpildvaras izpausmēs, kā arī dalībvalstu darbībai, piemērojot Savienības tiesības.³¹ Šī definīcija rada ilūziju, ka darījumdarbības brīvība vienmēr nodrošina iespēju darboties tirgū, taču jāakcentē, ka šo pantu var piemērot tad, kad dalībvalsts piemēro Savienības tiesības.

No judikatūras izriet, ka brīvība veikt uzņēmējdarbību ietver tiesības ikvienam uzņēmumam brīvi rīkoties ar tā rīcībā esošajiem saimnieciskajiem, tehniskajiem un finanšu resursiem.³² Interesanti, ka tiek uzsvērts, ka uzņēmumam ir tiesības brīvi rīkoties ar tā resursiem, taču jāatzīst, ka arī personai ir šādas tiesības.

Šī panta galvenais mērķis ir aizsargāt katras personas tiesības, lai tās varētu baudīt tiesības uz uzņēmējdarbību bez diskriminācijas vai nesamērīgiem ierobežojumiem.³³ Pamattiesību hartas 16. pants aizsargā visus ekonomiskos un sociālos labumus, kas rodas no brīvā tirgus. Citiem vārdiem sakot, vienots un konkurētspējīgs brīvais tirgus vienmēr sniedz labumu patērētājiem. Tas ir iemesls, kāpēc tiesības uz ekonomisko iniciatīvu var uzskatīt par jaunu ekonomiskās, sociālās un politiskās integrācijas dzinēju.

Lai labāk saprastu darījumdarbības brīvības piemērošanas jomu, ir jāskata *Sky Österreich* lieta. Tajā vērtēta Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2010/13/ES, kurā noteikts, ka visām raidorganizācijām, kas nodarbojas ar uzņēmējdarbību Savienībā, ir piekļuve materiāliem, kas izraisa lielu sabiedrības ieinteresētību, lai iekļautu tos īsu ziņu reportāžā, kurus ekskluzīvā kārtībā pārraida to jurisdikcijā esoša raidorganizācija. Šāda piekļuve ir garantēta, ļaujot televīzijas raidorganizācijām brīvi izvēlēties īsus fragmentus, izmantojot televīzijas raidorganizācijas pārraidīto signālu, kas var pieprasīt samaksu, taču tā nedrīkst būt lielāka par to, kas radusies sniedzot piekļuvi šiem materiāliem. *Sky Österreich* apstrīdēja direktīvā minētos nosacījumus, kas nosaka, kas var pieprasīt kompensāciju, kas nepārsniedz papildu izmaksas, kas tieši radušās, sniedzot piekļuvi šiem īsajiem fragmentiem,

³⁰ Ibid., 119.p.3.d.

³¹ Sk. arī:Ģenerālvokāra Pedro Kruša Viljanona [*PEDRO CRUZ VILLALÓN*] secinājumi lietā C-426/11

³² Sk. arī:EST 27.04.2014. spriedums lietā C-314/12, UPC Telekabel, para. 49

³³ Sk. arī:EST 28.04.1998. spriedums lietā C-200/96, Metronome Musik GmbH, para. 21.

jo viņu gadījumā šīs izmaksas ir pielīdzināmas nullei. Prasītājs satelītā pārraida televīzijas programmu "Sky Sport Austria" un ieguva ekskluzīvas televīzijas apraides tiesības Eiropas līgas spēlēm noteiktam laika periodam Austrijas teritorijā. Uzņēmums norādīja, ka ik gadu tērē vairākus miljonus eiro, lai varētu pārraidīt šo programmu, tātad ietverot maksu par licenci un producēšanas izmaksām. Austrijas komunikāciju regulators *KommAustria* nolēma, ka šim uzņēmumam kā šo ekskluzīvo tiesību īpašniekam ir pienākums dot *Österreichischer Rundfunk* tiesības izmantot viņu materiālus, lai parādītu tos īsās ziņu reportāžās, par ko tā nevar prasīt atlīdzību, kas ir lielāka par papildu izmaksām, kuras tieši radušās, sniedzot piekļuvi satelīta signālam. Austrijas tiesa uzdeva prejudiciālu jautājumu, vai minētās direktīvas norma, kura nosaka, ka kompensācija nedrīkst pārsniegt papildu izmaksas, atbilst Hartas 16. pantā noteiktajām tiesībām. EST norādīja, ka šī Direktīvas norma nepārprotami ir iejaukšanās prasītāja darbībai brīvībā, tomēr uzsvērta, ka darbībai brīvība var tikt pakļauta plaša mēroga valsts varas iejaukšanās pasākumiem, kuri vispārējās interesēs var radīt ierobežojumus ekonomiskās darbības īstenošanai. EST vērtējot samērīgumu secināja, ka šis ierobežojums neliedz televīzijas apraides tiesību īpašniekam īstenot uzņēmējdarbību. Lai noteiktu, vai šis ierobežojums ir piemērots, lai nodrošinātu legītīmo mērķi, kurš šajā gadījumā ir personu brīvību saņemt informāciju, secināja, ka nesaredz mazāk ierobežojošus līdzekļus, jo, ja raidorganizācijām liktu maksāt daļu no šo tiesību iegādes izmaksām, tad tas atturētu, vai pat liegtu iespēju organizācijām atspoguļot īsos ziņotus, tādējādi būtiski ierobežojot sabiedrības piekļuvi informācijai, proti, nenodrošinātu iecerētā mērķa sasniegšanu tik efektīvi, kā tas izriet no šī noteikuma piemērošanas. EST izvērtējot, atzina, ka sabiedrības piekļuve informācijai ir nozīmīgāka nekā darbībai brīvība.³⁴ No šī sprieduma var secināt, ka darbībai brīvība var tikt ierobežota un tā ir jāvērtē kopsakarā ar tās funkciju sabiedrībā. Līdz ar to darbībai brīvība var tikt pakļauta valsts varas iejaukšanās pasākumiem, kuri sabiedrības interesēs var radīt ierobežojumus ekonomiskās darbības īstenošanai.

Saskaņā ar Hartas 52. panta 1. punktu visiem Hartā atzīto tiesību un brīvību izmantošanas ierobežojumiem ir jābūt noteiktiem tiesību aktos un tajos jārespektē šo tiesību un brīvību būtība, un, ievērojot samērīguma princips, ierobežojumiem ir jābūt nepieciešamiem un jāatbilst vispārējās nozīmes mērķiem, ko atzinusi Savienība, vai vajadzībai aizsargāt citu personu tiesības un brīvības.³⁵ Tas, ka ierobežojumiem jāatbilst vispārējās nozīmes mērķiem norāda uz Savienības sociālo dimensiju, kura iet roku rokā ar tās ekonomiskajiem mērķiem.

³⁴ EST 22.01.2013. spriedums lietā C-283/11 Sky Österreich

³⁵ Ibid. para. 46.–48.; EST 20.12.2017. spriedums lietā C-277/16, Polkomtel, para. 51

Samērīguma principa ievērošana ir nepieciešama, lai Savienības iestāžu tiesību aktos noteiktie ierobežojumi būtu atbilstoši un nepieciešami, lai sasniegtu attiecīgajā tiesiskajā regulējumā izvirzītos leģitīmos mērķus, ņemot vērā, ka, ja ir iespēja izvēlēties starp vairākiem piemērojamiem līdzekļiem, ir jāizvēlas vismazāk ierobežojošais un tā radītie apgrūtinājumi nedrīkst būt nesamērīgi ar izvirzītajiem mērķiem.³⁶

Lietā *Spānija un Somija pret Parlamentu un Padomi EST* vērtēja Eiropas Parlamenta un Eiropas Savienības Padomes Direktīvu 2002/15, kuras mērķis ir regulēt autotransporta darbību veicošo personu darba laika organizāciju, atcelšanu. Abas dalībvalstis iebilda, ka šos noteikumus nevar attiecināt uz pašnodarbinātām personām, jo tas būtu tiesību uz brīvību veikt saimniecisku darbību ierobežojums. EST lēma, lai gan šīs tiesības ir vispārējs Savienības tiesību princips, tas ir jāvērtē, ņemot vērā to sociālo funkciju, tāpēc ierobežojumus un aizliegumus var piemērot, ja ir kumulatīvi izpildās divi nosacījumi, ja ierobežojumi ir samērojami ar vispārējām interesēm un tas nepasliktina vai nekavē tiesību izmantošņu. Attiecībā uz pirmo nosacījumu Tiesa secināja, ka darba laika ierobežojumus varēja attiecināt arī uz pašnodarbinātām personām, jo šo pasākumu mērķis bija nodrošināt peronu, kuras atrodas ceļu satiksmē, drošību. Citi ierobežojumu attaisnojumoši līdzekļi, ko EST atzinusi par pamatotiem, ko var interpretēt kā vispārējas intereses, ir vides aizsardzība, patērētāju aizsardzība, konkurence³⁷ un intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzība,³⁸ miera un starptautiskā drošība,³⁹ sabiedrības drošību,⁴⁰ sabiedrības veselība⁴¹ un terorsisma apkarošana.⁴² Jāsaka, ka šī brīvība visai bieži tiek pretnostatīta citai pamattiesībai, nosakot dažādus leģitīmos mērķus.

Lietā, kurā iesaistītas personas, kas nodarbojas pārvadājumiem, izmantojot transportlīdzekļus, EST vai ģenerāladvokātam bija jāpārbauda, vai direktīvas piemērošana pašnodarbinātajiem varētu mazināt tiesību uz ekonomisko iniciatīvu būtību. Tiesa un ģenerāladvokāts secināja, ka šie pasākumi neietekmē tiesību būtību, jo tie nenozīmē pašnodarbinātu personu izslēgšanu no tirgus. Ierobežojumi ietekmēja ietekmēja aktivitātes veikšanas veidu, taču atzina tos par samērīgiem.⁴³ Jāsecina, ka vairumā lietu EST atzīst, ka

³⁶ Sk. arī: EST 12.07.2001. spriedums lietā C-189/01, H. Jippes and Others v Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, para.81.

³⁷ Sk. arī: EST 08.10.1986. spriedums lietā C-234/85, Ministère public de Fribourg pret Franz Keller, para. 18.

³⁸ Sk. arī: EST 18.05.2017. spriedums lietā C-200/96, Metronome Musik GmbH v. Music Point Hokamp GmbH, para. 26.

³⁹ Sk. arī: EST 30.07.1996. spriedums lietā C-84/95, Bosphorus Hava Yollari Turizm ve Ticaret AS v Minister for Transport, Energy and Communications and others, para. 26.

⁴⁰ Sk. arī: EST 09.09.2004. spriedums apvienotajās lietās C-184/02 un C-223/02, Kingdom of Spain and Republic of Finland v. European Parliament and Council of the European Union.

⁴¹ Sk. arī: EST 05.10.2000. spriedums lietā C-376/98, Germany v. Parliament.

⁴² Sk. arī: EST 03.09.2008 spriedums apvienotajās lietās C-402/05 P un C-415/05 P, Kadi and Al Barakaat v. Council of the European Union and EC Commission.

⁴³ Sk. arī: Peers S., Ward A. *The EU Charter of Fundamental Rights: Politics, Law and Policy*. Portland: Hart Publishing, 2004.

brīvība tiek ierobežota, taču tā nav pārkāpta, jo, lai gan ir uzlikti ierobežojumi un persona vai uzņēmums nevar turpināt strādāt kā iepriekš, taču tas neliedz nodarboties ar uzņēmējdarbību turpmāk.

Autore definētu darījumdarbības brīvību kā pamattiesību, kura nodrošina personām tiesības brīvi darboties tirgū, proti, tiesības nodarboties ar komercdarbību, kā arī līgumu slēgšanas brīvību un brīvu konkurenci, bez nepamatotas valsts iejaukšanās.

Tā kā ir noskaidrots brīvības tvērums, vēl atliek akcentēt, kad persona var atsaukties uz Hartas 16. pantu.

2.1.1. Hartas piemērošanas joma

Darījumdarbības brīvība ir attiecināma tikai uz darbībām, ko reglamentē Savienības tiesības.⁴⁴ Saskaņā ar Hartas 51. panta 1. punktu tās noteikumi ir saistoši Savienības iestādēm visu pienākumu izpildē, turpretim dalībvalstīm tās noteikumi ir saistoši tikai tad, ja tās īsteno Savienības tiesību aktus. Savienības tiesību aktu īstenošana notiek, ja dalībvalstis Savienības starptautiskās saistības transponē savās tiesībās, pamatojoties uz savu kompetenci pieņemt tiesību aktus. Tā tas ir tādēļ, ka tādējādi dalībvalstis izpilda pienākumu pret Savienību, kura ir uzņēmusies atbildību par līguma atbilstošu īstenošanu. Hartas piemērojamība tādējādi nodrošina, ka dalībvalstis nepārkāpj pamattiesības kā Savienības “pārstāvji”.⁴⁵ Varētu šķist, ka Hartas noteikumi nav saistoši tad, kad dalībvalstis darbojas saskaņā ar Savienības tiesību aktiem, kas dalībvalstīm nav jāiekļauj savās tiesību sistēmās, kā tas ir, piemēram, ar primārajiem tiesību aktiem jeb līgumiem, jo tie kļūst saistoši ar to stāšanos spēkā. Veidotos situācija, kurā, ja Savienības tiesību aktu nav nepieciešams iekļaut dalībvalsts tiesību aktos, tad pamattiesību aizsardzībai nevarētu piemērot Hartā ietvertās tiesības, taču, ja dalībvalsts darbotos Savienības tiesību piemērošanas jomā, pamatojoties uz Savienības tiesību aktiem, kas prasa implementāciju, piemērtam, direktīvām, tad, lai varētu aizargāt savas aizskartās tiesības, kā tiesību avotu, varētu izmantot Hartu.

Lai noteiktu, vai uz valsts darbību attiecas Savienības tiesību aktu īstenošana, saskaņā ar EST “papildus citiem elementiem ir jāpārbauda, vai attiecīgās valsts tiesiskā regulējuma mērķis ir piemērot ES tiesību normu, kāds ir šī regulējuma raksturs, vai valsts tiesiskajam regulējumam ir vēl citi mērķi papildus tiem, kas ir noteikti Savienības tiesībās, pat ja tas Savienības tiesības var ietekmēt netieši, vai ir kāds specifisks Savienības tiesību regulējums

⁴⁴ Sk. arī: EST 06.03.2014. spriedumu lietā C-206/13 Cruciano Siragusa pret Regione Sicilia

⁴⁵ Sk. arī: ģenerāladvokāta H. Saugmandsgora secinājumus lietā C-235/17 Komisija un Ungārija, 82. punkts.

šajā jautājumā vai tāds, kas šo jautājumu var ietekmēt”.⁴⁶ Tātad ir secināms, ka šī Savienības tiesību aktu īstenošana nav tik šaurs jēdziens un tādēļ uzmanīgi jāizvērtē šie kritēriji, lai valsts varētu būt droša, ka tā nerīkojas Savienības tiesību kompetencē.

Lietā *ERT*, EST atzina, ka papildus pienākumam ieverot pamattiesības, kas izriet no Konvencijas un no dalībvalstīm konstitucionālajām tradīcijām, kad tās īsteno Savienības tiesības, tām arī ir tāds pats pienākums situācijās, kurās Savienības tiesības netiek iekļautas nacionālajās tiesībās.⁴⁷ Jāsecina, ka valstīm, rīkojoties Savienībai piešķirtajā kompetencē, ir jāievēro pamattiesības, ja tās pārkāpj šīs tiesības, tad personas varēs atsaukties uz Hartā nostrīpinātajām tiesībām.

Nepieciešams minēt lietu *Åkerberg Fransson*, kura ir nozīmīga attiecībā uz Hartas piemērojamību, interpretējot tās 51. pantu. Tiesai tika lūgts precizēt, vai tādi gadījumi, kuros valsts tiesību akti atbilst Savienības tiesību aktos noteiktajiem mērķiem, arī rada situācijas, kurās Savienības tiesību akti tiek “īstenoti” Hartas 51. panta nozīmē. Lietu iesniedza Zviedrijas pirmās instances tiesa, jo tai bija šaubas par to, vai var ierosināt krimināllietu par izvairīšanos no nodokļu maksāšanas saistībā ar PVN deklarācijām pret atbildētāju, ja viņam jau ir piemērots administratīvais nodokļu sods par to pašu rīcību, sniedzot nepatiesu informāciju. Šāda tiesvedība bija jāizvērtē saistībā ar *ne bis in idem* principu,⁴⁸ pat ja attiecīgās valsts tiesību akti, kas ir šo administratīvo sodu piemērošanas un krimināllietu izskatīšanas pamatā, nav pieņemti, lai transponētu ES tiesību aktus, EST norādīja, ka saskaņā ar Savienības tiesību aktiem, dalībvalstīm ir pienākums nodrošināt PVN iekasēšanu pilnā apjomā, lai apkarotu krāpšanu un citādu nelikumīgu rīcību, kas apdraud Savienības finanšu intereses, un lai veiktu tādus pašus pasākumus ar mērķi apkarot krāpšanu, kas apdraud Savienības finanšu intereses, kādus tās veic, lai novērstu krāpšanu, kas apdraud viņu pašu finanšu intereses.⁴⁹ Visas nepilnības PVN iekasēšanā dalībvalstsvalsts līmenī ietekmē Savienības budžetu. EST atzina, ka “tā kā Hartā garantētās pamattiesības ir jāievēro, ja valsts tiesiskais regulējums ietilpst Savienības tiesību piemērošanas jomā, nevar pastāvēt tādi gadījumi, kas šādā veidā attiecas uz Savienības tiesībām, bez iepriekš minēto pamattiesību piemērošanas. Savienības tiesību piemērojamība nozīmē arī Hartā garantēto pamattiesību piemērošanu.”⁵⁰ EST atzina, ka valsts tiesību akti šajā kontekstā bija “vērsti uz to, lai sodītu par minētās direktīvas normu pārkāpumu, un to mērķis tātad [bija] īstenot līgumā dalībvalstīm

⁴⁶ EST 10.07.2014. spriedums lietā C-198/13 Víctor Manuel Julian Hernández u.c. pret Reino de España (Subdelegación del Gobierno de España en Alicante).

⁴⁷ Skatīt arī: EST 18.06.1991. spriedums lietā: C-260/89 Elliniki Radiophonia Tileorassi AE v Dimotiki Etaireia Pliroforissis and Sotirios Kouvelas.

⁴⁸ Skatīt arī: Hartas 50. pantā ietvertais princips princips atbilstoši, kuram personu nevar sodīt divas reizes par vienu un to pašu nodarījumu.

⁴⁹ Skatīt arī: EST 26.02.2013. spriedums lietā C-617/10 Åklagaren/Hans Åkerberg Fransson, para 26.

⁵⁰ Ibid., para. 21.

noteikto pienākumu, proti, sodīt par rīcību, kas apdraud Savienības finanšu intereses.”⁵¹ EST būtībā atzina, ka Harta ir piemērojama dažādās situācijās, ja vien tās skar Savienības tiesības, tādēļ, ja pat *prima facie* varētu šķist, ka situācija nebauda Hartas aizsardzību, tad noteikti ir jāveic plašāks izvērtējums.

Lietā *Eiropas Komisija pret Ungāriju*, kurā vēl nav pieņemts lēmums, bet ir pieejami ģenerālvokātes secinājumi, kuros ir apspriešanas vērti secinājumi, kuros tiek skaidrots, kādēļ arī šajā situācijā var piemērot Hartu. Ungārijā tika veikti grozījumi Augstskolu likumā, nosakot jaunas prasības. Tā kā abas prasības ir piemērojamas tikai augstskolām no valstīm, kas neietilpst Eiropas Ekonomikas zonā, pienākumu neizpildes procedūra iegūst vēl lielāku nozīmi, tādēļ, ka Komisija izvirza Ungārijai pārmērus, ka tā ir pārkāpusi Pasaules Tirdzniecības organizācijas tiesību aktus, konkrētāk – Vispārējo vienošanos par pakalpojumu tirdzniecību jeb plašāk pazīstamu kā *GATS*.⁵² Tā, kā *GATS* ir Savienības noslēgts līgums, tad EST norādīja, ka “Savienības noslēgtie starptautiskie nolīgumi no to spēkā stāšanās brīža ir Savienības tiesību sistēmas neatņemama sastāvdaļa”⁵³, tātad tās ir Savienības starptautiskās tiesības, kuras saskaņā ar Hartas 51. panta 1. punktu ir saistošas Savienības iestādēm visu pienākumu izpildē, taču dalībvalstīm tās noteikumi ir saistoši tikai tad, “ja tās īsteno Savienības tiesību aktus”. Jānorāda, ka tieši šāda Savienības tiesību aktu īstenošana notiek, ja dalībvalstis Savienības starptautiskās saistības transponē savās tiesībās, pamatojoties uz savu kompetenci pieņemt tiesību aktus, tādēļ, ka tā dalībvalstis izpilda savu pienākumu pret Savienību, kura ārējās attiecībās ir uzņēmusies atbildību par līguma atbilstīgu īstenošanu.⁵⁴ Autore uzskata, ka šī ir ļoti drosmīga Hartas piemērošanas jomas paplašināšana, taču vienlaikus uzskata, ka, ja arī spriedumā tiks šādi atrisināta Hartas piemērošanas iespēja, tad tas būs liels solis Hartas attīstībā, taču vienlaikus autorei rada bažas par dalībvalstu iespējamo attieksmi, jo tādējādi risinot un būtiski paplašinot piemērošanas robežas, ir skaidri redzams virziens, uz kuru tas virzās un tas ierobežotu dalībvalstu suverēno varu arī tajās jomās, kas nav nodotas Savienības kompetencē, bet ar netradicionālu pieeju EST, tomēr varētu atzīt, ka tas ir Savienības tiesību jomā.

Svarīgi atzīmēt LES 6. panta 1. punktā un Hartas 51. panta 2. punktā norādīto, ka Hartas noteiktumi nekādā veidā nevar paplašināt Līgumos noteiktās Savienības kompetences.

⁵¹ EST 26.02.2013. spriedums lietā C-617/10 *Åklagaren/Hans Åkerberg Fransson*, para 26.

⁵² Sk. arī: ģenerālvokātes Julianas Kokotes secinājumi EST lietā C-66/18 *Eiropas Komisija pret Ungāriju*, para. 6.

⁵³ EST 08.04.2011. spriedums lietā C-240/09 *Lesoochranárske zoskupenie*, para. 30.

⁵⁴ Sk. arī ģenerālvokātes Julianas Kokotes secinājumi EST lietā C-66/18 *Eiropas Komisija pret Ungāriju*, para.128.

2.2. Darījumdarbības brīvības nošķiršana no citām tiesībām

Ir gadījumi, kad personai šķiet, ka tai tiek aizskartas vairākas pamattiesības, taču tas ir tikai tādēļ, ka nav īsti skaidrs, kur viena brīvība beidzas un kur otra sākas, proti, problēma ir šo tiesību nošķiršanā, tādēļ autore, kā iepriekš minēts, vērtēs darījumdarbības brīvības nošķiršanu no 15.panta pirmajā daļā minētajām tiesībām un 17.pantā nostiprinātajām tiesībām uz īpašumu.

No EST judikatūras izriet, ka Hartas 15. panta 1. punktā un 16. pantā nostiprinātās tiesības un brīvības ir cieši saistītas. EST ir izmantojusi dažādus veidus, lai, kā uz vispārējiem tiesību principiem, atsauktos uz brīvību brīvi izvēlēties un praktizēt savu amatu vai profesiju, brīvību iesaistīties profesijā, tiesības nodarboties ar savu amatu vai uzņēmējdarbību vai brīvību veikt saimniecisko darbību.⁵⁵ Tiesa atzina, ka šie jēdzieni pārklājas, norādot, ka uzņēmējdarbības brīvība ir cieši saistīta ar tiesībām izvēlēties profesiju.⁵⁶ Judikatūrā bieži Hartas 15. panta 1. punkts un 16. pants ir interpretēti kopā ar Hartas 17. pantu, kurā nostiprinātas tiesības uz īpašumu.⁵⁷ Abos pantos ir aizsargāta personīgās patstāvības sfēra cieši saistītās profesionālajās un uzņēmējdarbības jomās. Abi panti ir nesaraujami saistīti ar ekonomiskās darbības veikšanu.

Hartas 16. pantā ir pieļauta plašāka dalībvalstu rīcības brīvība attiecībā uz ierobežojumiem, ko valsts varētu uzlikt, lai ierobežotu šo brīvību. Atšķirības saskatāmas normu redakcijā, jo atšķirībā no citām brīvībām Hartas II sadaļā, tikai darījumdarbības brīvībai ir atsauce uz to, ka to atzīst saskaņā ar Savienības tiesību aktiem, kā arī valstu tiesību aktiem un praksi. Turklāt EST ir konstatējusi, ka “darījumdarbības brīvība var tikt pakļauta plaša mēroga valsts varas iejaukšanās pasākumiem, kuri vispārējās interesēs var radīt ierobežojumus ekonomiskās darbības īstenošanai”⁵⁸ Var secināt, ka 16. pantā ir atļauta lielāka valsts iejaukšanās pakāpe nekā 15. panta 1. punktā, taču tas, ka valsts darījumdarbības brīvībai var noteikt lielākus ierobežojumus, neizskaidro pašu tiesību atšķirības.

Lai gan noteiktu šo pantu piemērošanas kritēriju nav, taču ir saskatāmas dažas atšķirīgas nianšes. Šo normu formulējums liek domāt, ka, lai gan 16. panta noteikumi ir koncentrēti uz uzņēmēju uzņēmējdarbības veikšanas brīvības aizsardzību, 15. pants attiecas vairāk uz darbinieku tiesībām. Šādu interpretāciju apstiprina Hartas teksta paskaidrojumi, kuros ir noteikts, ka Hartas 15. panta 1. punkts pamatojas arī uz Eiropas Sociālās hartas 1. panta

⁵⁵ Sk. arī: EST 10.01.1992. spriedums lietā C-177/90, Ralf-Herbert Kühn v Landwirtschaftskammer Weser-Ems, para.16.

⁵⁶ Sk. arī: EST 09.09.2012. spriedums apvienotās lietās C-184/02 un C-223/02 Spānija un Somija/Parlaments un Padome para.51.

⁵⁷ Sk. arī: EST 29.03.2012. spriedums lietā C-1/11, Interseroh Scrap and Metals Trading, para.43. punkts

⁵⁸ EST 22.01.2013. spriedums lietā C-283/11 Sky Österreich, para.46.

2. punktu un Kopienas Darba ņēmēju sociālo pamattiesību hartas 4. punktu⁵⁹ Tātad Hartas 15. panta 1. punkta piemēro, ja attiecīgā situācija skar fizisku personu un ir saistītas ar darba iespējām un profesijas izvēli, turpretim Hartas 16. panta izmantošana ir vairāk piemērota juridiskajām personām un tad, kad tiek veikta iepriekš reģistrēta uzņēmējdarbība.

Tā kā 15.pants ir gana plašs, ka to var piemērot gan nodarbinātie, gan pašnodarbinātie, iekļaujot uzņēmējdarbības uzsākšanu, taču 16.pants ir ciešāk savienojams ar uzņēmējdarbības veikšanu, tad tā būtu jāuztver kā speciālā tiesību norma.⁶⁰

No otras puses, darījumdarbības brīvība ir ciešāk saistīta ar tiesībām uz īpašumu, kuras nostiprinātas Hartas 17. pantā. Jebkura ekonomiska darbība pozitīvā gadījumā palielina personas tiesības uz īpašumu. Šī panta pirmais punkts apraksta īpašuma tiesību saturu, ka personai ir tiesības iegūt īpašumu, to lietot, atsavināt un dod rīkojumu, ko ar to darīt savā nāves gadījumā, bet, kā ar jebkuru tiesību normu, to ir iespējams ierobežot, ja tas nepieciešams sabiedrības interesēs. Šis pants ietver visaptverošu tiesību aizsardzību, kuru var baudīt kā fiziskas, tā juridiskas personas, dažādu veidu īpašumiem, pat intelektuālā īpašuma objektiem, taču arī tās nav absolūtas. Jāsecina, ka īpašumtiesības darbojas materiālā un nemateriālā īpašuma sfērā, taču darījumdarbības brīvība aizsargā ekonomisko iniciatīvu un iespēju iesaistīties tirgū, bet tā neaizsargā tiesības uz gūto peļņu.⁶¹

Jāsecina, ka Hartas 15. pants piemērojams gadījumos, kad personām tiek liegta iespēja uzsākt uzņēmējdarbību, taču 16. pants aizsargā no situācijām, kad persona jau ir uzsākusi uzņēmējdarbību un tad tiek uzlikti ierobežojumiem, kas traucē turpināt jau uzsāktu saimniecisko darbību. Savukārt, Hartas 17. pants ir aizsargā no uzņēmējdarbības veikšanas iegūto labumu, proti, peļņu, nevis pašu tiesību atrasties tirgū.

Tā kā atšķirības starp darījumdarbības brīvību un citām Hartā nostiprinātajām tiesībām ir noskaidrotas, jāpievēršas Savienības tiesību normu vērtēšanai, jo Hartas 16. pantā ir paredzēts, ka darījumdarbības brīvību atzīst saskaņā ar Savienības tiesību aktiem un valstu tiesību aktiem un praksi, tādēļ turpmāk darbā tiks analizētas Savienības tiesības.

2.3. LESD 49.panta saturs

Hartas 16. pantā ietvertā atsauce uz Savienības tiesībām, kā noteikts judikatūrā, jāsaprot tādējādi, ka šajā pantā tostarp ir atsauce uz LESD 49. pantu, ar kuru tiek garantēta

⁵⁹ Sk. arī: ģenerālvokāta Nilsa Vāla secinājumus EST 13.10.2013. lietā C-101/12 Herbert Schaible pret Land Baden-Württemberg, para. 24.

⁶⁰ Sk. arī: Kellerbauer M., Klamert M., Tomkin M. The EU Treaties and the Charter of Fundamental Rights. A commentary. Oxford:Oxford university press, 2019, p. 2147.

⁶¹ Sk. arī: Ģenerālvokāta Pedro Kruss Viljalons [Pedro Cruz Villalón] secinājumai EST lietā C-426/11, Alemo-Hrron, para. 51

pamatbrīvība veikt uzņēmējdarbību.⁶² Ja persona iesniedzot lietu nav atsaukusies uz Hartas 16. pantu vai LESD 49.pantu, EST norāda uz to, ka iesniedzējs varējis atsaukties uz abām tiesību normām, jo tās skatāmas kopsakarā, taču ir gadījumi, kad EST uz to nenorāda, taču, autoresprāt, ir jāskata šie panti kopā, lai labāk saprastu šīs pamattiesības saturu.

LESD 49. pants nosaka: „Ievērojot šē turpmāk izklāstītos noteikumus, aizliedz ierobežojumus kādas dalībvalsts pilsoņu brīvībai veikt uzņēmējdarbību citā dalībvalstī. Tāpat aizliedz ierobežojumus attiecībā uz to, kā dalībvalstu pilsoņi, kas izveidojuši uzņēmumu kādā dalībvalstī, atver šā uzņēmuma pārstāvniecības, filiāles vai meitasuzņēmumus citās dalībvalstīs.

Brīvība veikt uzņēmējdarbību ietver tiesības sākt un izvērst darbības kā pašnodarbinātām personām, kā arī dibināt un vadīt uzņēmumus, jo īpaši sabiedrības, kas definētas 54. panta otrajā daļā, ar tādiem pašiem nosacījumiem, kādus saviem pilsoņiem paredz tās valsts tiesību akti, kurā notiek šī uzņēmējdarbība, ņemot vērā šā Līguma nodaļu par kapitālu.”⁶³

LESD tieši piemērojams.⁶⁴ Tas nozīmē, ka, iestājoties Savienībā, primārie tiesību akti, tostarp LESD, kļūst par daļu no nacionālajām tiesībām un nav nepieciešamis izdot atsevišķus tiesību aktus, lai tos integrētu tiesību sistēmā.

Līgumu tiešā piemērojamība pirmo reizi tika atzīta lietā Van Gend & Loos⁶⁵, kurā EST atzina, ka Savienības tiesību aktu tiešā piemērojamība ir būtisks ES darbības efektivitātes un mērķu sasniegšanas instruments, un ka tam jāizpaužas kā Līgumu noteikumu automātiska iekļaušana dalībvalstu sistēmās, bez nepieciešamības tos implementēt ar nacionālo normatīvo aktu starpniecību.⁶⁶ Primārie tiesību akti ir līgumi, kuri regulē Savienības darbību un ir tās pamatā. Dalībvalstis, pievienojoties Savienībai un starptautiskajiem publiskajiem līgumiem, apņemas ievērot šīs saistības un tie kļūst juridiski saistoši, tādēļ nav nepieciešams katrai dalībvalstij izdot atsevišķu normatīvo aktu.

LESD 49.panta tiešā iedarbība tika nostiprināta arī judikatūrā.⁶⁷ Pirmo reizi tas tika atzīts 1974. gada 21. jūnija spriedumā lietā *Reyners* pret Beļģiju. Iesniedzējs, kurš dzimis Beļģijā, bet, kuram tika piešķirta Nīderlandes pilsonība, ieguva augstāko izglītību, nokārtoja nepieciešamos eksāmenus un vēlējās praktizēt kā advokāts Beļģijā, taču tas ārvalsts pilsonības dēļ tika liegts, jo valsts likums noteica, ka neviens, kurš nav Beļģijas pilsonis, nedrīkst nodot

⁶² EST 13.02.2014. spriedums lietā C-367/12 Susanne Sokoll-Seebacher, para. 22.

⁶³ Līgums par Eiropas Savienību 49.pants. Parakstīts Romā, 25.03.1957. [10.05.2020.]

⁶⁴ Sk. arī: Gatawis S., Broks E., Bule Z. Eiropas tiesības. Rīga: Latvijas Universitāte, 2002, 240.lpp.

⁶⁵ Sk. arī: EST 05.02.1963. spriedums lietā C-26/62 NV Algemene Transport- en Expeditie Onderneming van Gend & Loos pret Nīderlandes Ieņēmumu dienestu.

⁶⁶ Sk. arī: Schewe C., Buka A., Gailītis K., Strazdiņa Ģ. Eiropas Savienības tiesības. I daļa. ES Institucionālās tiesības. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014, 220.lpp.

⁶⁷ Sk. arī: EST 27.09.1988. spriedums lietā C-81/87 The Queen v H.M. Treasury and Commissioners of Inland

advokāta zvērestu. EST norādīja, ka uzņēmējdarbības brīvības piemērošanā nedrīkst būt nevienlīdzīga attieksme pret attiecīgās valsts pilsoņiem un ārvalstniekiem, jo pēc pārējas posma beigām LESD 49.pants ir tieši piemērojams, tāpēc Savienības pilsoņiem piešķir tiesības uzsākt un veikt profesionālu darbību arī citā dalībvalstī tāpat kā attiecīgās valsts pilsonim.⁶⁸ Tas nozīmē, ka dalībvalstis nedrīkst uzlikt papildus ierobežojumus personām tikai tāpēc, ka tās ir citas dalībvalsts pilsoņi. Tātad tiek konstatēta vertikālā tiešā iedarbība, taču atklāts paliek jautājums, vai personas savu brīvību veikt uzņēmējdarbību var aizsargāt arī privāttiesiskās attiecībās, proti, vai šim pantam ir horizontālā tiešā iedarbība.

Lietā *Wouters* tiesa atzina, ka LESD 49.pants ir piemērojams arī tāda tiesiskā regulējuma gadījumā, kam nav publisks raksturs un kura mērķis ir kolektīvā veidā reglamentēt pašnodarbināto darbību un pakalpojumu sniegšanu.⁶⁹ Tātad arī privāttiesiskās attiecībās var piemērot šo pantu. Noskaidrojot, ka šo brīvību var aizsargāt gan attiecībās ar valsti, gan privātpersonām, jānoskaidro, kuri ir subjekti, kas šo brīvību spēj baudīt.

Saskaņā ar LESD 49. pantu⁷⁰ darījumbrīvībā ietilpst tiesības veikt darbības kā pašnodarbinātām personām, tātad noteikumi par nodibinājuma brīvību ir piemērojami pašnodarbinātajiem.⁷¹ Lai arī pats Līgums nesniedz pašnodarbināto definīciju, tomēr EST lietā *Jeny* definēja priekšnoteikumus, kuriem izpildoties, var nošķirt pašnodarbinātu personu no tādas, kura veic pakalpojumus. Pašnodarbināta persona atrodas ārpus jebkādam pakļautības attiecībām, proti, pati izvēlējusies darāmo darbu, uzņemas savas darbības risku un pati persona nosaka atlīdzības noteikumus, saņemot to tieši no klienta un pilnā apmērā.⁷²

Darījumbrīvība paredz nodarbošanos ar biznesa vai profesionālām aktivitātēm.⁷³ No LESD 49.panta *prima facie* varētu šķist, ka tas neaizsargā juridisko personu tiesības veikt uzņēmējdarbību, tomēr, lasot to kopsakarā ar LESD 54.pantu var secināt, ka attiecīgās tiesības piemīt arī juridiskām personām⁷⁴, jo nosaka, ka sabiedrībām tiek pielīdzināts fizisku personu tiesiskais statuss. Sabiedrības jeb juridiskas personas uzņēmējdarbības brīvību Līguma kontekstā var īstenot, ja tās izveidotas saskaņā ar kādas dalībvalsts tiesību aktiem un kuru juridiskā adrese, galvenā vadība vai galvenā uzņēmējdarbības vieta, ir Savienībā, tad tās var citā dalībvalstī atvērt filiāles, nodaļas vai pārstāvniecības, vai arī pārcelt attiecīgās sabiedrības

⁶⁸ Sk. arī: EST 21.06.1974. spriedums lietā C- 2/74 *Reyners v. Belgium*.

⁶⁹ Sk. arī :EST 19.02.2002. spriedums lietā C-309/99 *J. C. J. Wouters, J. W. Savelbergh un Price Waterhouse Belastingadviseurs BV pret Algemene Raad van de Nederlandse Orde van Advocaten*, piedaloties Raad van de Balies van de Europese Gemeenschap, para.120.

⁷⁰ Līgums par Eiropas Savienību 49.pants. Parakstīts Romā, 25.03.1957. [10.05.2020.]

⁷¹ Sk. arī :Weiss F., Kaupa C. *European Union Internal Market Law*. Cambridge University Press, 2014., p.200

⁷² Sk. arī :EST 20.11.2001. spriedums lietā C-268/99 *Jany and others v Staatssecretaris van Justitie*, para.11.

⁷³ Skatīt arī :Kent P. *Law of the European Union*. Second Edition. London, M & E Pitman Publishing, 1996, p.133.

⁷⁴ Skatīt arī :Alehno I., Buka A., Butkevičs J., Jarinovska K., Škoba L. *Ievads Eiropas Savienības tiesībās: (Tiesu prakse un komentāri)*. Otras papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004, 286.lpp.

valdes un kontroles institūciju uz citu valsti.⁷⁵ Jāmin arī 54.pantā⁷⁶ minētā pazīme, ka šo brīvību nebauda bezpeļņas organizācijas. Tātad jāsecina, ka tiesības veikt uzņēmējdarbību spēj baudīt gan fiziskas, gan juridiskas personas, kuras nodarbojas ar uzņēmējdarbību, lai gūtu peļņu, tas jau iezīmē nākamo sadaļu, kura būs veltīta, lai noskaidrotu, no kādiem elementiem sastāv šī brīvība.

Lietā *Gebhard* EST ir izteikusi atziņu, ka nodibinājuma brīvība nodrošina Savienības pilsonim izveidot patstāvīgu uzņēmumu citā dalībvalstī, kura veic saimniecisku darbību ar mērķi gūt peļņu, realizējot vienu no Savienības mērķiem, veicinot ekonomisko un sociālo kohēziju Savienības teritorijā. Jāsecina, ka, lai darbību atzītu par nodibinājuma brīvību, jāizpildās šiem kritērijiem:

- 1) saimnieciska darbība ar mērķi gūt labumu;
- 2) stabilitāte un ilglaicīgums;
- 3) pašnodarbināta persona;
- 4) pārrobežu raksturs.⁷⁷

Savukārt jau iepriekš minētajā lietā *Reyners* EST definēja vien 3 priekšnoteikumus: saimnieciskās darbības mērķis ir gūt peļņu, tā pastāvīgums un faktors, ka persona to veic ilgstoši.⁷⁸ Taču, lai varētu piemērot šo pantu, būtisks ir pārrobežu elements.

EST atzinusi, ka Līguma nosacījumi attiecībā uz uzņēmējdarbības brīvību nav piemērojami, ja persona saimniecisko darbību veic tikai vienā dalībvalstī.⁷⁹ Proti, šī panta subjektiem, kas šīs tiesības var baudīt, jāveic saimnieciskā darbība kāda citā dalībvalstī, lai spētu baudīt tiesības veikt uzņēmējdarbību. Tātad LESD nav piemērojams darbībām, kas norisinās tikai vienā dalībvalstī, situācijai ir jākonstatē pārrobežu elements.

Saimnieciskas darbības veikšana ir obligāts priekšnosacījums, lai persona varētu baudīt uzņēmējdarbības brīvību, kas nostiprināta LESD 49.pantā.⁸⁰ Lietā *Viking*⁸¹ tiesa akcentēja darbības pastāvīguma un ilglaicīguma aspekta nepieciešamību.⁸²

EST lietā *Factortame* ir definējusi, ka “nodibināšanās” ir saimnieciskas darbības veikšana no fiksētas vietas citā Savienības dalībvalstī uz nenoteiktu laika posmu.⁸³ Uz šo EST

⁷⁵ Sk. arī :Alehno I., Buka A., Butkevičs J., Jarinovska K., Škoba L. Ievads Eiropas Savienības tiesībās: (Tiesu prakse un komentāri). Otrās papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004, 290.lpp

⁷⁶ Līgums par Eiropas Savienību 54.pants. Parakstīts Romā, 25.03.1957. [10.05.2020.]

⁷⁷ Sk. arī:EST 30.11.1995. spriedums lietā C-55/94 Reinhard Gebhard v Consiglio degli Avvocati e Procuratori di Milano.

⁷⁸ Sk. arī: EST 21.06.1974. spriedums lietā C-2-74 Jean Reyners pret État belge.

⁷⁹ Sk. arī:Alehno I., Buka A., Butkevičs J., Jarinovska K., Škoba L. Ievads Eiropas Savienības tiesībās: (Tiesu prakse un komentāri). Otrās papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004, 287.lpp.

⁸⁰ Sk. arī:Alehno I., Buka A., Butkevičs J., Jarinovska K., Škoba L. Ievads Eiropas Savienības tiesībās: (Tiesu prakse un komentāri). Otrās papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004, 287.lpp.

⁸¹ Sk. arī:EST 11.12.2007. spriedums lietā C-438/05 International Transport Workers' Federation and Finnish Seamen's Union vs. Viking Line ABP and OÜ Viking Line Eesti, para. 71.

⁸² Sk. arī: EST 05.10.1988. spriedums lietā C-196/87 Udo Steymann v Staatssecretaris van Justitie.

atziņu autore raugās visnotaļ skeptiski, jo viens no darījumdarbības brīvības priekšnoteikumiem ir ilglaicīgums, personas mērķim ir jābūt veikt uzņēmējdarbību ilgā laika posmā šajā dalībvalstī, taču vārdi “uz nenoteiktu laika posmu” neliecina par šāda mērķa īstenošanu. Ja darbība tiek veikta īslaicīgi, tad tā jau būtu pakalpojuma sniegšanas brīvība.

No EST judikatūras ir secināms, ka brīvības veikt uzņēmējdarbību elementi var būt nosaukti dažādi, taču galvenā doma paliek nemainīga, tā sevī ietver saimnieciskās darbības veikšanu ar mērķi gūt peļņu, un tiesību subjekta mērķis ir šo darbību veikt ilgstoši un pastāvīgi, kā arī jākonstatē pārrobežu elements, proti, šī darbība jāveic citā dalībvalstī. Tātad, lai iepriekš noteiktie subjekti varētu baudīt šo brīvību, ja to veiktās darbības atbilst noteiktajiem priekšnoteikumiem. Jānosaka, vai dalībvalstīm ir uzlikts kāds pienākums, kā tās varētu nodrošināt šīs brīvības izmantošanu.

Dalībvalstīm tiek uzlikts pienākums garantēt ar uzņēmējdarbības brīvību saistītās tiesības, kā arī - aizsargāt uzņēmējdarbības brīvību, proti, tām ir pienākums veikt nepieciešamās darbības, lai novērstu tādus uzņēmējdarbības brīvības ierobežojumus, kas neizriet no valsts darbības.⁸⁴

LESD 49.panta pirmā daļā tiek noteikta ierobežojumu likvidēšana attiecībā gan uz jauna uzņēmuma izveidošanu vai arī pilnīga uzņēmuma pārceļšanu, gan pārstāvniecības, filiāles vai meitasuzņēmuma atvēršanu citā dalībvalstī.⁸⁵ Doktrīnā primāro nodibinājumu skaidro ar situāciju, kad persona pamet savu sākotnējo dalībvalsti, lai citā dalībvalstī nodibinātu vai pārceltu pastāvīgo uzņēmumu, turpretim sekundārais nodibinājums – indivīds ir nodibinājis uzņēmumu vienā no dalībvalstīm, bet atver filiāli, pārstāvniecību vai meitasuzņēmumu citā dalībvalstī.⁸⁶

Klopp lietā EST paplašināja LESD 49.panta pirmās daļas piemērošanas apjomu, kas nozīmē, ka tiesības nodibināties nav izsmeļamas. Netiek noteikts apjoms kādā persona var izmantot šīs tiesības, kas nozīmē, ka personai nevar tikt liegta iespēja vairākus uzņēmumus tikai tā iemesla dēļ, ka viņam jau ir nodibinājums citā valstī. Vienlaikus jāakcentē, ka personai būs jāizpilda attiecīgās dalībvalsts prasības, kuras nedrīkst atšķirties no prasībām, kas jāizpilda tās valsts pilsoņiem.⁸⁷

⁸³ Sk. arī: EST 25.07.1991. spriedums lietā C-221/89 *The Queen v Secretary of State for Transport, ex parte Factortame Ltd and others*, para.20.

⁸⁴ Sk. arī: *Gatawis S., Broks E., Bule Z.* Eiropas tiesības. Rīga: Latvijas Universitāte, 2002, 240.lpp.

⁸⁵ Sk. arī: *Grundmann S., European Company Law: Organisation, Finance and Capital Markets.* Intersentia, Antwerpen: Intersentia, 2007, p.496.

⁸⁶ Sk. arī: *Barnard C.* *The Substantive Law of the EU. The Four Freedoms.* Fourth Edition. Oxford University Press, 2013, p. 307.

⁸⁷ Sk. arī: EST 12.07.1984. spriedums lietā C-107/83, *Ordre des Avocats au Barreau de Paris v Klopp*

Panta otrā daļa paredz tiesības veikt darbību kā pašnodarbinātai personai citā dalībvalstī ar tiem pašiem noteikumiem, kuri ir izvirzīti šīs dalībvalsts pilsoņiem.⁸⁸ Šī daļa satur īpašu diskriminācijas aizliegumu uzņēmējdarbības jomā un tādējādi ir speciālā tiesību norma attiecībā pret vispārējo diskriminācijas aizliegumu.⁸⁹ Tas nozīmē, ka ievērojot Savienības noteikumus, katra dalībvalsts var brīvi regulēt pieeju profesijām tās teritorijā, tieši vai netieši nediskriminējot kādas noteiktas pilsonības pārstāvi.⁹⁰

EST ir atzinusi, ka LESD 49. pants nozīmē, ka ir aizliegti jebkādi valsts pasākumi, kas ES pilsoņiem var apgrūtināt baudīt LESD garantētās brīvības veikt uzņēmējdarbību izmantošanu, pat ja tos piemēro nešķirojot pilsonības dēļ.⁹¹ Šī panta mērķis ir nodrošināt brīvības funkcionēšanu vienotā tirgū, proti, ka tas aizliedz arī jebkurus ierobežojumus, kas var pārkāpt darījumdarbības brīvības īstenošanu dalībvalstīs.

Savukārt, jau iepriekš minētajā *Gebhard* lietā EST atzina, ka arī nediskriminējošas prasības var pārkāpt LESD 49.pantu. Lai varētu pārlicināties, ka ierobežojumi ir pieļaujami, kumulatīvi jāizpildās šiem kritērijiem:

- 1) tiem jābūt nediskriminējošiem;
- 2) tie ir nepieciešami sabiedrības intereses aizsardzībai;
- 3) tie ir piemēroti attiecīgā mērķa sasniegšanai;
- 4) tie nepārsniedz nepieciešamos līdzekļus.⁹²

Tiesības veikt uzņēmējdarbību ierobežot ir pieļaujams tikai Līgumā noteiktajos gadījumos, proti, tie uzskaitīti LESD 52. pantā – sabiedriskās kārtības, valsts drošības vai veselības aizsardzības dēļ. Jāatsaucas arī uz LESD 51. pantā paredzēto, ka LESD 49. pants nav piemērojams "tādās darbības jomās, kas attiecīgajās valstīs kaut netieši ir saistītas ar valsts varas īstenošanu".⁹³ Tātad, pieļaujami ir gan diskriminējoši, gan nediskriminējoši ierobežojumi. Nediskriminējošus ierobežojumus var attaisnot, izvērtējot samērīguma principa kritērijus⁹⁴, bet diskriminējošu ierobežojumus var attaisnot ar sabiedrisko kārtību, valsts

⁸⁸ Sk. arī: Craig P. Búrca G. EU law: Text, Cases and Materials, fourth edition. Oford: Oxford University Press, 2008, p. 797-806.

⁸⁹ Sk. arī: Gatawis S., Broks E., Bule Z. Eiropas tiesības. Rīga: Latvijas Universitāte, 2002, 240.lpp.

⁹⁰ Sk. arī: EST 12.07.1984. spriedums lietā C-107/83 *Ordre des Avocats au Barreau de Paris v Klopp*.

⁹¹ Sk. arī: Pelše D. Eiropas Savienības Tiesas spriedums lietā C-151/14 "Eiropas Komisija pret Latvijas Republiku". *Jurista Vārds*, 2015., Nr. 48 (900), 20.-24.lpp.

⁹² Sk. arī: EST 30.11.1995. spriedums lietā C-55/94 *Reinhard Gebhard and Consiglio dell'Ordine degli Avvocati Procuratori di Milano*.

⁹³ Pelše D. Eiropas Savienības Tiesas spriedums lietā C-151/14 "Eiropas Komisija pret Latvijas Republiku". *Jurista Vārds*, 08.12.2015., Nr. 48 (900), 20.-24.lpp.

⁹⁴ Sk. arī: Samērīguma testā kumulatīvi jāizpildās 3 priekšnoteikumiem. 1) Vai likumdevēja ierobežojošie līdzekļi ir piemēroti, lai sasniegtu leģitīmo mērķi? 2) Vai nav mazāk ierobežojošu līdzekļu leģitīmā mērķa sasniegšanai? 3) Vai sabiedrības iegūtais labums ir lielāks par nelabvēlīgajām sekām, kas rodas personai no ierobežojuma?

drošību, veselības aizsardzību. Ierobežojumi ir pieļaujami, ja attiecīgā joma ir saistīta ar valsts varas īstenošanu, šī norāde iekļauta LESD 51. pantā.

"Kopienas tiesību vienveidīgas piemērošanas princips un vienlīdzības princips paredz, ka Kopienas tiesību akta normās noteiktie jēdzieni, kas tieši neatsaucas uz dalībvalsts tiesībām, kas ļautu noskaidrot šo jēdzienu jēgu un nozīmi, parasti būtu jāinterpretē vienoti visā Kopienā un šai interpretācijai jāņem vērā normas konteksts un attiecīgā tiesiskā regulējuma nolūks."⁹⁵ Tā kā tikai EST kompetencē ir interpretēt Savienības tiesību aktus, ir nepieciešams analizēt judikatūru, kurā piemērots LESD 49.pants, lai spētu saprast, ko ietver tiesība veikt uzņēmējdarbību.

2.3.1. EST judikatūra, kurā analizēts LESD 49. pants

EST lietā *Trustees of the P Panayi Accumulation & Maintenance Settlements* Kipras pilsonis bija reģistrējis trustus par labu saviem bērniem un citiem ģimenes locekļiem, reģistrācijas brīdī ģimenes dzīvoja Apvienotajā Karalistē. Pēc pāris gadiem Kipras pilsonis un viņa laulātā atkāpās no pilnvaroto personu funkcijām, savā vietā ieceļot trīs jaunus pilnvarotos, kuri dzīvoja Kiprā. Tā kā lielākā daļa no pilnvarotajiem vairs nedzīvoja Apvienotajā Karalistē, nodokļu administrācija konstatēja, ka trustu administrācija tikusi pārcelta uz Kipru. Tā uzskatīja, ka šāda pārcelšanās nozīmē, ka aktīvi, kas veido trasta mantu, tika atsavināti un nekavējoties iepirkti no jauna par tirgus cenu, kā rezultātā var tikt piemērots nodoklis par nerealizētu kapitāla pieaugumu. Attiecībā uz šāda nodokļa saderību ar Savienības tiesību aktiem Tiesa vispirms apstiprināja, ka attiecīgie trasti var izmantot brīvību veikt uzņēmējdarbību, jo tie ietilpst "citas juridiskas personas" kategorijā, kas noteikta LESD 54. panta otrajā daļā. Pēc tam, kad tika aptiprināts, ka brīvība veikt uzņēmējdarbību ir piemērojama, tika atzīts, ka LESD noteikumi par brīvību veikt uzņēmējdarbību nepieļauj tādu nodokli, kāds ir noteikts Apvienotās Karalistes tiesībās, ko piemēro nerealizētajam kapitāla pieaugumam saistībā ar trustam piederošu mantu tikai tādēļ, ka lielākā daļa tā pilnvaroto pārceļ savu dzīvesvietu uz citu dalībvalsti.⁹⁶

Tiesa konstatēja, ka pastāv šķērslis brīvībai veikt uzņēmējdarbību, jo nodokļa starpība trastiem, kas saglabā savu vadības atrašanās vietu Apvienotajā Karalistē, un trastiem, kuru juridiskā adrese tiek pārcelta uz citu dalībvalsti, tostarp attur no šādas juridiskās adreses pārvietošanas. Attiecībā uz iespējamu šā šķēršļa pamatojumu ar vispārējo interešu

⁹⁵ EST 19.09.2000. spriedums lietā C-287/98 Grand Duchy of Luxemburg and Berthe Linster, Aloyse Linster and Yvonne Linster, para.43.

⁹⁶ EST 2017. Gada ziņojums 2017. Tiesas darbība. Luksenburga:[b.i.], 2018, 33.lpp.

apsvērumiem, Tiesa atzina, ka attiecīgie tiesību akti pārsniedz to, kas vajadzīgs, lai saglabātu šo nodokļu uzlikšanas pilnvaru sadalījumu valstu starpā, ciktāl tie ietver tikai tūlītēju attiecīgā nodokļa piedziņu, tāpēc tika atzīts, ka šis tiesiskais regulējums rada nepamatotu šķērsli brīvībai veikt uzņēmējdarbību.⁹⁷ Šeit parādās šo tiesību subjektu daudzveidība, proti, arī juridiskas personas, šajā gadījumā – trasti, spēj baudīt šo brīvību. Kā arī jāsecina, ka LESD 49. pants nepieļauj tādu nodokli, ko piemēro nerealizētam kapitāla pieaugumam, ja lielākā daļa pilnvaroto pārceļ savu dzīvesvietu.

Lietā *Polbud-Wykonawstwo* tiesa iezīmēja ļoti interesantu aspektu, proti, apstākļi, ka sabiedrība reģistrē savu adresi, juridisko vai faktisko, saskaņā ar kādas dalībvalsts tiesību aktiem, lai izmantotu izdevīgākus tiesību aktus, nav pietiekams, lai uzskatītu, ka ir notikusi ļaunprātīga rīcība. Tas vien, ka sabiedrība pārceļ savu juridisko adresi uz citu dalībvalsti, nevar būt pamats vispārējai prezumpcijai par krāpšanu un pamatot pasākumu, kas apdraud Līgumā garantētas pamatbrīvības īstenošanu. Šajā lietā Tiesa norādīja, ka vispārējs pienākums veikt likvidācijas procedūru nozīmē pieņemt šo prezumpciju un līdz ar to attiecīgais valsts tiesiskais regulējums nav samērīgs ar šo mērķi.⁹⁸ Autore piekrīt EST secinājumiem, taču vienlaikus atzīst, ka, meklējot ļaunprātīgu rīcības iezīmes, ir pretēji Savienības brīvības mērķim, proti, veicināt vidi, kurā personas var brīvi pārvietoties un dibināt uzņēmumus, kur tās vēlas. Tā vietā Savienībai būtu jāveicina dalībvalstu izaugsme un jācenšas panākt, lai uzņēmumiem tiek uzlikta pēc iespējas vienotākas prasības.

Pavisam nesenā lietā *AV, BU pret Comune di Bernareggio* tika izsludināta iepirkuma procedūra, lai pārdotu pašvaldības aptieku. Šajā iepirkumā bija paredzēts, ka šīs aptiekas licence tiks nodota, piešķirot to piedāvājumam ar visaugstāko cenu. Jāpiemin apstākļi, ka Itālijas likumā noteikts, ka pašvaldības aptiekas farmaceitiem ir pirmpirkuma tiesības. AV un BU iesniegtais piedāvājums izrādījās saimnieciski izdevīgākais, taču līguma slēgšanas tiesības tomēr tika piešķirtas farmaceitam, kurš strādāja pašvaldības uzņēmumā, kas pārvalda Vimerkates aptiekas. Lai gan šis farmaceits nebija piedalījies iepirkumā, viņam tika dota priekšroka saskaņā ar Itālijas likumā nostiprinātajām aptiekās strādājošo farmaceitu pirmpirkuma tiesībām. Tiesa, vērtējot valdības argumentus, atzina, ka šis pirmpirkuma tiesības ir nepieļaujams LESD 49. panta ierobežojums, jo normas doma - veicināt darba tiesisko attiecību nepārtrauktību ar mērķi garantēt sabiedrības veselību – nav samērīgs, jo pārsniedz mērķa sasniegšanai piemērojamos līdzekļus, proti, ierobežojums ir lielāks nekā

⁹⁷ Sk. arī: EST 2017. Gada ziņojums 2017. Tiesas darbība. Luksenburga:[b.i.], 2018, 33.lpp.

⁹⁸ 25.10.2017. EST spriedums lietā C-106/16 *Polbud-Wykonawstwo*.

sabiedrības ieguvums un to var panākt ar mazāk ierobežojošiem līdzekļiem. Tātad EST atzina, ka LESD 49. pants nepieļauj piešķirt farmaceitiem pirmpirkuma tiesības.⁹⁹

Savukārt, lietā *PI pret Landespolizeidirektion Tirol* Bulgārijas valstspiederīgā, saskaņā ar profesionālās darbības atļauju, piedāvā masāžas pakalpojumus. 2017. gada 12. decembrī divi federālās zemes policijas darbinieki veica pārbaudi PI masāžas salonā un pieņēma lēmumu slēgt salonu, jo bija aizdomas par prostitūcijas veikšanu. Netika izsniegts rakstisks lēmums, taču – paziņots mutvārdos. EST atzina, ka saskaņā ar LESD 49. pantu, Hartas 16., 47. un 52. pantiem netiek pieļauts valsts tiesiskais regulējums, kurā ir paredzēts, ka valsts iestāde var pieņemt lēmumu par tūlītēju komercuzņēmuma slēgšanu, pamatojoties uz to, ka tai ir aizdomas, ka šajā uzņēmumā notiek ar prostitūciju saistīta darbība bez prasītās atļaujas.¹⁰⁰ Šajā spriedumā var uzskatāmi redzēt, cik svarīga loma Savienībā ir uzņēmējdarbības veikšanai. Autoresprāt, ir situācijas, kad ir nepieciešams nekavējoties rīkoties un izdot lēmumu par komercdarbības apturēšanu, taču EST noteikusi, ka “tas, ka valsts iestāde var pieņemt lēmumu par tūlītēju komercuzņēmuma slēgšanu var nelabvēlīgi ietekmēt saimnieciskās darbības apgrozījumu un profesionālās darbības nepārtrauktību, it īpaši attiecībā uz saikni ar klientiem, kuri no konkrētajiem pakalpojumiem gūst labumu. Līdz ar to šāds tiesiskais regulējums var kavēt vai atturēt personas no citām dalībvalstīm, kuras vēlas veikt tādu profesionālu darbību dalībvalstī”¹⁰¹ Protams, jāņem vērā, ka lēmums tika pieņemts uz aizdomu pamata, taču ir jāsaprot, ka reizēm nevar gaidīt, kad patiesais pārkāpums notiks un var pietikt ar aizdomām par pārkāpumu, proti, ka masāžas salonā tiek veikta prostitūcija. Šajā spriedumā, pretnostatot komercdarbību un personu veselību (gan to personu, kuras nodarbojas ar prostitūciju, gan šo personu klientu un visas sabiedrības veselību) un sabiedrības intereses (par iespējamo noziedzīgu nodarījumu pret prostitūtām, it īpaši cilvēktirdzniecības, piespiedu prostitūcijas un nepilngadīgo prostitūciju), komercdarbība ieguva pārsvaru, kas nemaz nav pārsteidzoši, ņemot vērā Savienības būtību, ka tā ir vērsta un ekonomisko labumu gūšanu un paplašināšanu.

Var secināt, ka līdz šim analizētās tiesību normas var piemērot tikai noteiktās piemērošanas jomās. Proti, Hartas 16. pantu var piemērot, kad dalībvalsts piemēro Savienības tiesību aktus, bet kā persona var aizsargāt savas tiesības veikt uzņēmējdarbību, ja dalībvalsts rīkojas Savienībai nenodotajā kompetencē? Ja fiziska vai juridiska persona veic saimniecisko darbību ar mērķi gūt peļņu, to raksturo ilglaicīgums un pastāv pārrobežu, tad persona var atsaukties uz LESD 49. pantu. Bet, ja šī pārrobežu elementa nav un darījumdarbības brīvība

⁹⁹ Sk. arī: 19.12.2019. EST spriedums lietā C-465/18, AV, BU pret Comune di Bernareggio

¹⁰⁰ Sk. arī: 08.05.2019. EST spriedums lietā C-230/18, PI pret Landespolizeidirektion Tirol, para. 91.

¹⁰¹ Ibid, para 60.

tiek ierobežota vienā dalībvalstī? Ir nepieciešams noskaidrot, vai starptautisko cilvēktiesību kontekstā šī ekonomiskā rakstura pamattiesība tiek aizsargāta, tādēļ darba autore analizēs, vai Konvencija aizsargā darījumdarbības brīvību un kādas ir ECT izteiktās atziņas.

3. BRĪVĪBA VEIKT UZŅĒMĒJDARBĪBU CILVĒKTIESĪBU KONTEKSTĀ

Konvencijā *expressis verbis* darījumdarbības brīvība nav noteikta. ECT, interpretējot Konvenciju, piemēro to atbilstoši mūsdienu situācijai, jo Konvencija tiek interpretēta kā dzīvs instruments, ņemot vērā pasaules attīstību dažādās sfērās, kā arī sabiedrībā pieņemtos morāles standartus,¹⁰² tādēļ, kad ECT vērtē personu tiesības uz ekonomisko iniciatīvu, tā atsaucas uz ECK Pirmo protokola 1.pantu, kurš aizsargā personu tiesības uz īpašumu.¹⁰³ Pieteikuma iesniedzējs var iesniegt sūdzību par šī panta pārkāpumu tikai tad, ja iespējamā iejaukšanās ir saistīta ar viņa "īpašumiem". Jēdzienam "īpašumi" Konvencijas tvērumā ir autonoma nozīme, kura ir jāskata atrauti no nacionālajās tiesībās noteikto nozīmi.¹⁰⁴ Tātad, kad persona vērsas ECT par Konvencijas Pirmā protokola 1.panta pārkāpumu, personai ir jāinterpretē "īpašums" kā ECT, nevis kā tās nacionālās valsts tiesa. Tiesa gan vairumā gadījumu šī jēdziena izpratne sakrītīs nacionālo tiesību un Konvencijas tvērumos, taču var būt situācijas, kad nacionālajās tiesībās jēdzienu "īpašums" interpretē plašāk nekā Konvencija un tad persona būs iesniegusi sūdzību, pamatojoties uz nepareizo Konvencijas normu.

Konvencijā aizsargātās tiesības uz īpašumu ietver jebkādas mantiski novērtējamas tiesības, kuras persona ir ieguvusi.¹⁰⁵ Īpašuma jēdzienu Konvencijas izpratnē aptver ne vien kustamas un nekustamas lietas, bet arī tiesības un nemateriālus labumus, kuriem ir ekonomiska vērtība. Konvencijā ietvertā jēdziena "īpašums" saturā ietilpst arī komercsabiedrību kapitāldaļas, patenti, tiesības uz licences pamata nodarboties ar noteiktu komercdarbību vai arodu, nozvejas tiesības.¹⁰⁶ Autore secina, ka jēdziens "īpašums" ir ļoti plaši interpretēts ECT judikatūrā, jo tas ietver gan īpašumtiesības, gan arī virkni ekonomisko tiesību. Pirmā protokola 1. panta tvērumā ar uzņēmumu saprot kā tiesību, interešu kopumu, kam ir noteikts mērķis un kuru uzņēmējs attīsta, lai gūtu ekonomisku labumu.

Pienākums ievērot tiesības uz īpašumu saskaņā ar šī protokola 1.pantu ietver gan valsts negatīvos, gan pozitīvos pienākumus. Normas galvenais mērķis ir personas aizsardzība pret

¹⁰² Sk. arī: ECT 25.04.1978. spriedums lietā TYRER pret Apvienoto Karalisti (iesnieguma Nr. 5856/72).

¹⁰³ Sk. arī: Mock W. Human Rights in Europe Commentary on the Charter of Fundamental Rights of the European Union. Durham NC:Carolina Academic Press, 2010, p.355.

¹⁰⁴ Sk. arī: Grgiæ A., Mataga Z, Longar M. and Vilfan A. The right to property under the European Convention on Human Rights. A guide to the implementation of the European Convention on Human Rights and its protocols. Belgium, 2007, p.8.

¹⁰⁵ Sk. arī: Grabenwarter C. Europäische Menschenrechtskonvention. München: Verlag C.H. Beck, 2005, p. 360.

¹⁰⁶ Skatīt arī: Ovey C., White R. The European Convention on Human Rights. 4th Edition. Oxford:Oxford University Press, 2006, p. 350.

nepamatotu valsts iejaukšanos personas tiesībās uz īpašumu.¹⁰⁷ Negatīvie pienākumi ir valsts atturēšanās no kādas darbības, piemēram, īpašuma atsavināšanas vai iznīcināšanas, kā arī ierobežojumi, kuru dēļ persona vairs nespēj veikt uzņēmējdarbību, ieviešanas. Taču šī tiesības efektīva izmantošana nav atkarīga tikai no valsts pienākuma neiejaukties, bet arī no valsts pozitīvo pienākumu veikšanas.¹⁰⁸ Pozitīvie pienākumi, kas valstij varētu būt jāveic, lai persona varētu baudīt savas tiesības veikt uzņēmējdarbību, ir, piemēram, licences izsniegšana, ja normatīvos aktos paredzēts, ka tāda ir jāsaņem un persona ir izpildījusi visus priekšnoteikumus, lai to iegūtu, bet valsts neizdod to nelegitīmu apsvērumu dēļ vai, piemēram, kā tas bija lietā *Sovtransavto v. Ukraine*. Uzņēmuma īpašuma tiesības tika atzītas par pārkāptām negodīgas tiesvedības rezultātā, jo tajā laikā tika samazināta pietieicējas līdzdalība uzņēmumā, tādējādi zaudējot kontroli pār uzņēmuma darbību un aktīviem.¹⁰⁹

Lai gan jāatzīst, ka ir gana daudz spriedumu, kuros tiek vērtēts iespējamais Konvencijas Pirmā protokola 1. panta pārkāpums, taču ir daži spriedumi, kuros valsts darbība vērtēta tiesībās uz uzņēmējdarbību šķautnē.

3.1. ECT judikatūra, vērtējot uzņēmējdarbības brīvību

ECT ir secinājusi, ka Konvencijas Pirmā protokola 1. pants ietver sevī trīs nosacījumus, kuriem jāizpildās kumulatīvi. Pirmkārt, panta pirmais teikums paredz tiesības netraucēti baudīt īpašuma tiesības¹¹⁰ Otrkārt, panta otrais teikums aizliedz patvaļīgi noteikt īpašuma atņemšanas nosacījumus¹¹¹ Treškārt, panta otrajā daļā atzīts, ka valstij ir tiesības kontrolēt īpašuma izmantošanu saskaņā ar vispārējām interesēm.¹¹² Šie trīs priekšnoteikumi ir savstarpēji saistīti. Konvencijas Pirmā protokola 1. pants paredz valsts atbildību par iejaukšanos īpašuma tiesību īstenošanā, ja šīs iejaukšanās rezultātā samazinās īpašuma ekonomiskā vērtība¹¹³

¹⁰⁷ Sk. arī: Grgiæ A., Mataga Z, Longar M. and Vilfan A. The right to property under the European Convention on Human Rights. A guide to the implementation of the European Convention on Human Rights and its protocols. Belgium, [b.i.] 2007, p.9.

¹⁰⁸ Sk. arī: Ibid.

¹⁰⁹ Sk. arī: ECT 22.02.2008 spriedums lietā Ukraine-Tyumen pret Ukrainu (iesnieguma Nr. 22603/02).

¹¹⁰ Sk. arī: ECT 08.07.1986. spriedums lietā Lithgow and Others pret Apvienoto Karalisti, para. 120. (iesnieguma Nr. 9405/81).

¹¹¹ Sk. arī: ECT 25.03.1983. spriedums lietā James and Others pret Apvienoto Karalisti, para.41 (iesnieguma Nr. 8793/79).

¹¹² Sk. arī: ECT 23.09.1982. spriedums lietā Sporrong and Lonroth pret Zviedriju, para 61 (iesnieguma Nr. 11/577).

¹¹³ Sk. arī: P. van Dijk, G.J.H. van Hoof. Theory and Practice of the European Convention on Human Rights. Hague –London –Boston: Kluwer Law International, 1998, p. 620

Lietā *Könyv-Tár Kft and Others v. Hungary* pieteicēji bija uzņēmumi, kuri nodarbojās ar mācību grāmatu pārdošanu un izplatīšanu. Ungārijas Parlaments pieņēma likumus, centralizējot skolu pārvaldību, kas līdz tam bijusi vietējo varas iestāžu kontrolē. Jaunie likumi ieviesa arī jaunu pirkšanas sistēmu skolas mācību grāmatām, tās turpmāk tika pārdotas caur bibliotēku. Iepriekš pieteikuma iesniedzēji vienojās ar skolām, noslēdzot līgumus, ka tās no viņiem iegādāsies grāmatas. Šie uzņēmumi strādāja kā starpnieki starp grāmatu izdevējiem un skolām, nodrošināja loģistiku, apstrādāja pasūtījumus, pārliecinājās par rēķinu nogādāšanu, veica grāmatu atgriešanu, ja bija nepieciešams. Šādi darbojās 6 lieli un vairāki vidēja lieluma izplatītāji. Likumprojektā minētais iemesls šādām izmaiņām tika minēts - pircēja, šajā gadījumā, valsts, stāvokļa nostiprināšana un izplatīšanas pārredzamības uzlabošana. Uzņēmumi, kas iesniedza pieteikumu, uzskata, ka Ungārijas likuma ieviešana ir monopolizējusi skolas grāmatu izplatīšanas tirgu, jo tiek liegts piedalīties tirgū uzņēmumiem, kas iepriekš bija to galvenā darbības joma.

EST norādīja uz lietu *Van Marle and Others v. the Netherlands*¹¹⁴, kurā tika secināts, ka uzņēmumi likumu grozīšanas rezultātā ir zaudējuši klientus, šajā gadījumā - skolas, tātad saskaņā ar Konvenciju tiek uzskatīts, ka darījumdarbības brīvībā ietilpst arī klientu loks. ECT atzina valdības argumentu, ka likuma grozīšanas mērķis bija padarīt budžeta tēriņus efektīvākus, tomēr ECT apšaubīja galapatērētāju, proti, vecāku un skolēnu, interešu aizsardzību. Turklāt jaunā grāmatu izplatīšanas uzņēmuma peļņa bija par 20% bija augstāka nekā pieteicēju uzņēmumiem. Teorētiski uzņēmumiem bija bijusi iespēja piedalīties konkursos par līgumiem ar valsts uzņēmumu, taču praksē, saskaņā ar uzņēmumu iesniegumu, kuru valdība nebija noliegusi, šādu piedāvājumu apjoms bija ierobežots un atvērti tikai uzaicinātiem uzņēmumiem. Valdība nebija paredzējusi reālas izredzes uzņēmumiem turpināt savu biznesu un saglabāt savu klientu loku. Palāta atzīmēja, ka pārejas periods uz jauno sistēmu bija tikai 18 mēneši, turklāt viņi bija de facto izslēgti no skolu grāmatu izplatīšanas līgumiem. Netika veikti pasākumi, lai pasargātu uzņēmumus no valsts patvaļas un tie nespēja turpināt, un atjaunot uzņēmējdarbību ārpus skolas grāmatu tirgus. Visbeidzot, no jaunās sistēmas nebija nekādu īstu ieguvumu ne vecākiem, ne skolniekiem. ECT atzina pārkāpumu, jo tika konstatēta valsts iejaukšanās pieteikuma iesniedzēju uzņēmumu darbībā nesamērīgi ar izvirzīto mērķi. Jāsecina, ka neskatoties uz šīs brīvības ekonomisko raksturu, to piemēro visai plaši, ietverot pat uzņēmuma klientus kā daļu no darījumdarbības brīvības.

Noskaidrojot, ka arī Konvencija aizsargā tiesības veikt uzņēmējdarbību, jāanalizē, vai Latvijas tiesību akti nodrošina personām šīs pamattiesības aizsardzību.

¹¹⁴ Sk. arī: ECT 26.06.1986 spriedums lietā *Van Marle* un citi pret Nīderlandi, (iesnieguma Nr. 8685/79)

4. BRĪVĪBA VEIKT UZŅĒMĒJDARBĪBU NACIONĀLO TIESĪBU TVĒRUMĀ

Tiesības, kuras ietver darījumdarbības brīvību, vairums dalībvalstu ir nostiprinājušas savās konstitūcijās, lai gan bieži vien ne tiešā tekstā, jo tas atkarīgs no dažādiem faktoriem, piemēram, tieši šī brīvība ir noteikta jaunākās konstitūcijās, kurās tiesības tiek aprakstītas detalizētāk, savukārt senākās un lakoniskākās konstitūcijās, lai ielasītu šo principu, nepieciešams paplašināt tur nostiprināto tiesību nozīmi, piemēram, Lietuvas pamatlikumā tā definēta šādi: “Lietuvas ekonomikas pamatā ir (...) individuāla saimnieciskās darbības brīvība un iniciatīva (...) Katrs cilvēks var brīvi izvēlēties darbu vai biznesu (...)”¹¹⁵, savukārt Igaunijas konstitūcijā šādi: “Igaunijas pilsoņiem ir tiesības nodarboties ar uzņēmējdarbību.”¹¹⁶ Citās dalībvalstīs jau pamatlikumā noteikts brīvības ierobežojums, piemēram, Spānijas konstitūcijā noteikts, ka tā atzīst brīvību nodarboties ar uzņēmējdarbību, valsts iestādes garantēs un aizsargās šo tiesību īstenošanu, nodrošinot to atbilstoši ekonomiskajai situācijai valstī.¹¹⁷ Polija noteikusi, ka šo tiesību var ierobežot svarīgu sabiedrības aizsardzības iemeslu dēļ.¹¹⁸ Beļģijai, Grieķijai, Latvijai un Nīderlandei konstitūcijās ir tikai vispārīgas vai neskaidras atsauces uz šo brīvību, no kurām sākumā nevar nojaust, ka tās nostiprina tiesību uz uzņēmējdarbību. Turpretim Maltā valstij ir pienākums veicināt uzņēmējdarbību, taču tās konstitūcija skaidri nosaka, ka tiesa šīs tiesības nevar vērtēt. Svarīgi atzīmēt, ka, lai arī katrai dalībvalstij ir suverēnas tiesības paredzēt, kādas pamattiesības un cik lielā mērā tās tiks aizsargātas, tomēr tas nevar negatīvi ietekmēt Savienības tiesību aktos garantētās tiesības.¹¹⁹

Skaidra atsauce uz darījumbrīvību valsts konstitucionālajās tiesībās nenoliedzami ir noderīgs instruments šo tiesību īstenošanai, tādēļ, lai varētu izdarīt secinājumus, vai Latvijā darījumdarbības brīvība tiek aizsargāta un vai būtu nepieciešami grozījumi, jāanalizē Latvijas pamatlikuma, proti, Satversmes normas.

¹¹⁵ The Constitution of the Republic of Lithuania [Lietuvas Republikas konstitūcija]. Pieejams: <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/lt/lt045en.pdf> [aplūkots 10.04.2020.]

¹¹⁶ The Constitution of the Republic of Estonia [Igaunijas Republikas konstitūcija]. Pieejams: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/530102013003/consolide> [aplūkots 10.04.2020.]

¹¹⁷ Costituzione della Repubblica Italiana.[Itālijas Republikas konstitūcija]. Pieejams: http://www.senato.it/documenti/repository/istituzione/costituzione_inglese.pdf [aplūkots 10.04.2020]

¹¹⁸ Sk. arī: Spain Supreme Court 03.01.2011. decision on case STS 891/2010 Jose Manuel Maza Martin v. Procedimiento Abreviado para. 38.

¹¹⁹ Sk. arī: FRA Freedom to conduct a business: exploring the dimensions of a fundamental right. Italy:b.i., 2015, p.72.

4.1. Darījumdarbības brīvība kā patstāvīgas pamattiesības Satversmē

Darījumdarbības brīvība Satversmē nav izdalīta kā patstāvīga pamattiesība, taču, tas, ka tā nav tiešā tekstā nostiprināta Satversmē, nevar būt šķērslis, lai personām netiktu nodrošināta pilnvērtīga šo tiesību aizsardzība. Svarīgi uzsvērt, ka “tiesību piemērotājs nedrīkst sevi ierobežot ar konstitucionālā likumdevēja lietoto vārdu jēgu, bet tam jāidentificē, kādas cilvēktiesības attiecīgā Satversmes norma aizsargā un attiecīgi jāaizpilda šīs cilvēktiesības saturs, izmantojot Latvijai saistošo starptautisko normu saturu, kas noteic pienākumu valstij nodrošināt konkrētās cilvēktiesības ievērošanu.”¹²⁰ Var secināt, ka Satversmes tiesai ir jāiekļauj darījumdarbības brīvība kādā no Satversmes normām.

Kā paredz Satversmes 89.pants “Valsts atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības saskaņā ar šo Satversmi, likumiem un Latvijai saistošiem starptautiskajiem līgumiem”¹²¹ Šī panta mērķis ir panākt Satversmē ietvertu cilvēktiesību normu savstarpējo harmoniju ar starptautiskajām cilvēktiesību normām.¹²² Ja ir šaubas par Satversmē ietvertu pamattiesību saturu, tās tulkojamas atbilstoši Latvijai saistošajiem starptautiskajiem līgumiem, proti, jāskata kopsakarā ar judikatūru, kurā tiek šīs normas interpretētas.¹²³ Tātad, Satversmes tiesai, skatot lietu par darījumdarbības brīvības iespējamo aizskārumu, ir jāievēro gan Konvencijā, gan Hartā ietvērtās pamattiesības, jo, kā jau iepriekš noskaidrots, saskaņā ar LES 6.pantu Hartai ir tāds pats juridiskais spēks kā primārajiem tiesību avotiem un citos starptautiskajos līgumos, kuriem Latvija ir pievienojusies, ietvertās pamattiesības, tostarp ECT un EST judikatūrā nostiprinātās atziņas par darījumdarbības brīvību. Var secināt, ka cilvēktiesības, kas nav noteiktas Satversmē, bet izriet no Latvijas starptautiskajām saistībām, ir uzskatāmas par Satversmē noteiktām cilvēktiesībām.¹²⁴ Tātad arī darījumdarbības brīvība bauda Satversmes aizsardzību.

Kā iepriekš darbā minēts, tad sākotnēji darījumdarbības brīvība tika skatīta kā daļa no tiesībām uz īpašumu, līdz tās ieguva autonomu statusu, taču Satversmes tiesa ir atzinusi “arī personas ekonomiskās intereses, kas saistītas ar komercdarbības veikšanu, var ietilpt

¹²⁰ FRA Freedom to conduct a business: exploring the dimensions of a fundamental right. Italy:[b.i.], 2015, p.72.

¹²¹ Latvijas Republikas Satversme: LV likums. Pieņemts 15.02.1922. [10.05.2020.]

¹²² Skatīt arī: Satversmes tiesas 18.10.2007. spriedums lietā Nr. 2007-03-01, 11.p. Latvijas Vēstnesis, 2007, Nr.170.

¹²³ Skatīt arī: Satversmes tiesas 30.08.2000. sprieduma lietā Nr. 2000-03-01, 5.p. Latvijas Vēstnesis, 2000, nr. 307/309

¹²⁴ Skatīt arī: Pleps J., Pastars E., Plakane I. 2014, 141. lpp.

Satversmes 105. panta pirmā teikuma tvērumā.¹²⁵ Tātad darījumdarbības brīvība ielasāma šajā teikumā: „Ikvienam ir tiesības uz īpašumu.”¹²⁶

Tiesības uz īpašumu ir vienas no cilvēku pamattiesībām, kuras var baudīt ikviens, tās pieder pie sociālajām, ekonomiskajām un kultūras tiesībām. Tām ir plašs spektrs, jo tās sevī ietver “uzņēmējdarbības brīvību, tiesības uz mantojumu un tiesības uz privātīpašumu”¹²⁷. Svarīgākie starptautiskie dokumenti nesniedz jēdziena „īpašums” satura definīciju, taču šādas definīcijas trūkums nav pārsteidzošs, jo dažādās tiesību sistēmās īpašuma jēdziena saturs ir atšķirīgs.¹²⁸ Satversmes tiesa atzinusi, ka ar "tiesībām uz īpašumu" saprotamas visas mantiska rakstura tiesības, kuras tiesīgā persona var izlietot par labu sev un ar kurām tā var rīkoties pēc savas gribas, tostarp tiesības veikt komercdarbību.¹²⁹

Nenoliedzami tiesībām uz īpašumu ir ļoti plašs aizsardzības apjoms, taču svarīgi, lai tā ietvertu arī darījumdarbības brīvību pilnā tās apjomā, proti, tiesības veikt saimniecisko darbību, līgumu slēgšanas brīvību un brīvu konkurenci. Jāatzīmē, ka Satversme nevar paredzēt mazāku pamattiesību aizsardzības apjomu, nekā to paredz jebkurš no starptautiskajiem aktiem.¹³⁰ Pretējā gadījumā tas nonāktu pretrunā ar Satversmes 1. pantā ietvertu tiesiskās valsts ideju, jo viena no galvenajām tiesiskās valsts izpausmes formām ir cilvēka tiesību un pamatbrīvību atzīšana par valsts augstāko vērtību. Interpretējot Satversmi un Latvijas starptautiskās saistības, jāmeklē tāds risinājums, kas nodrošinātu to harmoniju, nevis tās pretnostatīt¹³¹. Situācijās, kad tiesību normu interpretēšana ir nonākusi pretrunā un Satversmes tiesa ir sašaurinājusi kādas pamattiesības aizsardzību, tad, lietojot tiesībkonformo iztulkošanas metodi,¹³² Satversmes 105. pantā nostiprinātās tiesības uz īpašumu būtu jāiztulko tā, lai to saturs atbilstu Hartas 16. panta tvērumam, kā to ir interpretējusi EST, kā arī, lai atbilstu Konvencijai un ECT judikatūrai. Tātad īpašuma jēdziena satura noskaidrošanā svarīga nozīme ir arī ECT. Pamatojoties uz Konvencijas Pirmā protokola 1. pantu, ECT ir

¹²⁵ Skatīt arī: Satversmes tiesas 12.12.2014. spriedums lietā Nr. 2013-21-03, 10.1. p., Latvijas Vēstnesis, 2014.

¹²⁶ Latvijas Republikas Satversme: LV likums. Pieņemts 15.02.1922. [10.05.2020.]

¹²⁷ Skatīt arī: Алястрова И. А. Конституционное (государственное) право зарубежных стран. Учебное пособие. Москва: Юриспуденция, 2000, с.41

¹²⁸ Skatīt arī: Krause C., Rosas A., Eide A. The Right to Property. Book: Economic, Social and Cultural Rights. A textbook. Second Revised Edition., Minneapolis: Minnesota university, 2001, p.98 –199.

¹²⁹ Skatīt arī: Satversmes tiesas 30.03.2011.spriedums lietā Nr. 2010-60-01, 17.1. p., Latvijas Vēstnesis, 2011.

¹³⁰ Sk. arī: Satversmes tiesas 14.09.2005. spriedums lietā Nr. 2005-02-0106, 10.p. Latvijas Vēstnesis, 2005, Nr.148

¹³¹ Sk. arī: Satversmes tiesas 13.05.2005. spriedums lietā Nr. 2004-18-0106, 5. p., Latvijas Vēstnesis, 2005.

¹³² Sk. arī: Zin. vad. Balodis R. Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 40. lpp.

atzinusi, ka ar jēdzienu „īpašums” jāsaprot gan nekustamais, gan kustamais īpašums, kā arī šis jēdziens ietver arī nemateriālas tiesības, tādas kā līguma tiesības ar ekonomisku vērtību.¹³³

Lai saprastu, vai Satversme aizsargā darījumdarbības brīvību, konkrētāk – tiesības veikt uzņēmējdarbību, autore analizēs Satversmes tiesas judikatūru.

4.2. Satversmes tiesas judikatūra

Lietā Nr. 2018-17-03 Satversmes tiesa taisīja spriedumu, kurā tika vērtēta Rīgas pašvaldības saistošo noteikumu normas satversmība, jo šo noteikumu dēļ SIA “ALFOR” tika atcelta iepriekš izsniegtā atļauja atvērt un organizēt spēļu zāli Rīgas vēsturiskā centra teritorijā, tādējādi ierobežojot tās tiesības veikt uzņēmējdarbību. Satversmes tiesa secināja, ka ierobežojums ir noteikts vairāku tiesību un interešu dēļ, kā legītīmos mērus izvirzot cilvēku tiesību aizsardzību un sabiedrības labklājības aizsardzību. Tiesa akcentēja, ka komersantiem noteiktais pamattiesību ierobežojums nav absolūts, jo tie var turpināt nodarboties ar azartspēļu organizēšanu Rīgā ārpus vēsturiskā centra teritorijas un citur Latvijā.¹³⁴ Var secināt, ka darījumdarbības brīvība tiek aizsargāta, lai arī Satversmes tiesa atzina, ka šī tiesības nav absolūtas un tās var ierobežot.

Savukārt, lietā Nr. 2019-05-01 SIA „ONDO” un SIA „ExpressCredit” iesniedza konstitucionālo sūdzību, jo apstrīdētajā normā noteiktā ierobežojuma dēļ tās vairs nevar izsniegt neliela apmēra kredītus uz laiku līdz 30 dienām un tādējādi tā liedzot iesniedzējiem veikt komercdarbību uz licences pamata. Satversmes tiesa atzina, ka tiesības uz īpašumu ietver īpašnieka tiesības izmantot viņam piederošo īpašumu tā, lai gūtu pēc iespējas lielāku ekonomisko labumu.¹³⁵ Kā arī to, ka tiesību uz īpašumu tvērumā ietilpst arī personas tiesības veikt komercdarbību uz licences pamata.¹³⁶ Lietā neapšaubāmi tika ierobežotas personas tiesības uz īpašumu, taču Satversmes tiesa atzina, ka apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma mērķis ir, ņemot vērā esošo ekonomisko situāciju valstī, aizsargāt patērētāju tiesības, nosakot, kādas kredīta kopējās izmaksas ir uzskatāmas par nesamērīgām un godīgai darījumu praksei neatbilstošām.¹³⁷ Var secināt, ka Satversmes tiesa interpretē tiesības veikt komercdarbību saskaņā ar starptautiskajām tiesību normām, tiesa gan – Konvencijas Pirmā

¹³³ Sk. arī: ECT 19.12.1989. spriedums lietā Mellacher and Others pret Austriju, para.169, (iesnieguma Nr. 11070/84); dažādas ekonomiskās intereses skatīt arī: ECT 07.07.1989. spriedums lietā Tre Traktor AB pret Zviedriju (iesnieguma Nr. 10873/84)

¹³⁴ Skatīt arī: Satversmes tiesas 16.05.2019. spriedums lietā Nr. 2018-17-03, Latvijas Vēstnesis, 2019.

¹³⁵ Sk. arī: Satversmes tiesas spriedums 12.11.2008. lietā Nr.2008-05-03, 7.p. Latvijas Vēstnesis, 2008.

¹³⁶ Sk. arī: Satversmes tiesas 20.04.2010. lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr.2009-100-03, 8.2.punktu, Latvijas Vēstnesis, nr.65.

¹³⁷ Sk. arī: Satversmes tiesas 12.02.2020. spriedums lietā Nr. 2019-05-01 Latvijas Vēstnesis, Nr. 32.

protokola 1. pantu un ,pretnostatot uzņēmējdarbības brīvību pret patērētāju tiesībām un godīgu darījumu praksi, augstāk tiek vērtēta sabiedrības labklājība nekā ekonomiskās intereses.

Autorei Satversmes tiesas judikatūrā neizdevās atrast spriedumu, kurā Satversmes tiesa brīvību veikt uzņēmējdarbību interpretētu, ņemot vērā Hartas 16. pantu. Hartas piemērošana notiek diezgan kūtri, iespējams, tas ir skaidrojams ar faktu, ka Hartas juridiskais statuss bija visai nenoteikts un tā kļuva juridiski saistoša tikai ar Lisabonas līguma spēkā stāšanos. Ineta Ziemele, Satversmes tiesas tiesnese, ir atzinusi, ka “par Hartas piemērošanu ir jādomā ļoti nopietni, jo tā balstās uz citu ideju nekā Konvencija. Proti, Harta nosaka lielākas pamattiesību garantijas nekā Konvencija, kas nosaka tikai politisko un pilsonisko tiesību minimumu.”¹³⁸

Autoresprāt, Hartā 16. pantā ietvertā darījumdarbības brīvība ir ļoti specifiska un raksturīga Savienības tiesībām tās ekonomiskā rakstura dēļ, taču, ņemot vērā EST pēdējā laika tendenci, nosakot, ka Harta jāpiemēro gadījumos, kad dalībvalstis rīkojas Savienības kompetencē un ielasa šo kompetenci pat gadījumos, kad *prima facie* šķiet, ka valsts rīkojas kompetencē, kuru tā nav nodevusi Savienībai, tad, autoresprāt, Satversmes tiesai, kad tā vērtē tiesības veikt uzņēmējdarbību, būtu jāņem vērā arī Hartas 16. panta tvērums un kā to interpretē EST, lai nepārkāptu harmonijas principu, kurš nostiprināts Satversmes 89.pantā, kā arī 68. pantu, kurš “noteic un Satversmes tiesa ir atzinusi, ka līdz ar līguma par Latvijas pievienošanu Eiropas Savienībai ratifikāciju Eiropas Savienības tiesības ir kļuvušas par neatņemamu Latvijas tiesību sistēmas sastāvdaļu. Tādējādi Eiropas Savienības tiesību akti un Eiropas Savienības Tiesas judikatūrā nostiprinātā to interpretācija ir jāņem vērā, noskaidrojot nacionālo normatīvo aktu saturu un piemērojot tos”.¹³⁹ Autore nenoliedz Hartas 51. pantā noteikto Hartas piemērošanas apjomu un apzinās, ka konstitucionālo vērtību aizsardzība cilvēktiesību aspektā, kad Latvija darbojas jomās, kura tā nav nodevusi Savienībai, ir autonoma no Savienības tiesību aktu piemērošanas, bet, autoresprāt, gadījumos, kad persona vēršas tiesā par iespējamu īpašuma tiesību pārkāpumu darījumdarbības kontekstā, Satversmes tiesai būtu jāizmanto Hartas 16. panta EST interpretācija kā palīgavots, tādējādi uzlabojot personu tiesību aizsardzību. Kā norādījusi Saversmes tiesa, šādos gadījumos, personas nevarēs atsaukties uz tiesisko paļāvību, norādot uz EST judikatūru darījumdarbības kontekstā.¹⁴⁰

¹³⁸ Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas nozīme Satversmes tiesas judikatūrā. <http://www.satv.tiesa.gov.lv/articles/eiropas-cilveka-tiesibu-un-pamatbrivibu-aizsardzibas-konvencijas-nozime-satversmes-tiesas-judikatura/> [aplūkots 10.05.2020].

¹³⁹ Satversmes tiesas 11.04.2018. sprieduma lietā Nr.2017-12-01, 13.p.,Latvijas Vēstnesis, 2018.

¹⁴⁰ Sk. arī: Satversmes tiesas 07.04.2009. spriedums lietā Nr. 2008-35-01, Latvijas Vēstnesis, 2009.

Vienlaikus akcentējot šī darba aktualitāti, autore norāda, ka šī gada 12. maijā Satversmes tiesa ierosināja lietu, jo saskaņā ar likuma Izložu un azartspēļu inspekcija pieņēmusi lēmumu par Latvijā reģistrēto un darbību veicošo azartspēļu organizētāju, tostarp Pieteikuma iesniedzēju, licenču apturēšanu. Ievērojot šo lēmumu, Pieteikuma iesniedzējas ir slēgušas visas tām piederošās azartspēļu organizēšanas vietas, kā arī ir apturējušas interaktīvo azartspēļu organizēšanu, tādējādi liedzot tiesības veikt komercdarbību un sasniegt komercdarbības mērķi –gūt peļņu.¹⁴¹ Kā arī ļoti līdzīgu pieteikumu iesniegusi SIA “OPTIBET”, taču normas neatbilstību papildus Satversmes 105. pantam, tā norādījusi arī neatbilstību LESD 49.pantam.¹⁴² Jāatgādina, ka, lai būtu iespējama LESD 49. panta piemērošana, jāpastāv pārrobežu elementam. Kā liecina datubāzes “Lursoft” sniegtā informācija,¹⁴³ tās īpašnieks ir Zviedrijas valstspiederīgais, tātad būtu piemērojams LESD 49. pants. Darba autorei šķiet pašsaprotami, ja tiek vērtēts iespējamais pārkāpums kopsakarā ar kādu no Savienības tiesību aktiem, ņemot vērā EST judikatūru, būtu piemērojamas arī Hartas tiesību normas.

Šobrīd Satversmes tiesā tiek skatīta lieta Nr. 2019-12-01, kurā tiek vērtēti Augstskolas likuma grozījumu atbilstība Satversmei, tostarp Satversmes 105. pantam. Iesniedzēji uzskata, ka tiesības uz īpašumu tiek ierobežotas privātajām augstskolām uz iegūtās licences pamata veikt komercdarbību, kā arī ir norāde uz konkurences kropļošanu augstākās izglītības tirgū.¹⁴⁴ Autore sekoja līdzīgai ceturtajai sēdei šajā lietā vietnē Youtube,¹⁴⁵ un nepiekrita pieaicinātās personas L.L.M. Uģa Zeltiņa izteiktajai domai, ka viņš saskata iespējamu LESD 49. panta pārkāpumu, taču vienlaikus nesaskatīja darījumdarbības iespējamu pārkāpumu, jo, viņaprāt, Latvija neīsteno Savienības tiesību aktus.

Autore nenoliedz, ka augstskolu darbības noteikšana ir valsts kompetencē, taču vienlaikus, ņemot vērā EST judikatūru un pēdējā laika pieeju Hartas piemērošanā, uzskata, ka, ja persona atsaucas uz LESD iespējamu pārkāpumu, tas nenoliedzami ir Savienības kompetencē un Hartā nostiprinātās tiesības kļūst piemērojamas. Protams, tā ir liela Hartas piemērošanas robežu paplašināšana, taču tā nodrošinātu lielāku personu aizsardzību tieši darījumdarbības brīvības kontekstā, jo, ja citas Satversmē *expressis verbis* neminētās tiesības

¹⁴¹Sk. arī: Satversmes tiesas 13.05.2020. informācija "Par lietas Nr.2020-27-01 ierosināšanu", Latvijas Vēstnesis, nr. 92

¹⁴²Sk. arī: Satversmes tiesas 11.05.2020. informācija "Par lietas Nr. 2020-26-0106 ierosināšanu",Latvijas Vēstnesis, nr.90

¹⁴³Sk. arī: Optibet, Sabiedrība ar ierobežotu atbildību. <https://company.lursoft.lv/optibet/40003462947> [aplūkots 10.05.2020.]

¹⁴⁴ Sk. arī: Satversmes tiesas 19.07.2019. informācija "Par lietas Nr.2019-12-01 ierosināšanu, Latvijas Vēstnesis, Nr. 149

¹⁴⁵ Satversmes tiesas sēde ar lietas dalībnieku piedalīšanos 4.diena (attālināti). <https://www.youtube.com/watch?v=Ct9aKBjH4M> [aplūkots 12.05.2020.]

ir nostiprinātas Konvencijā, tad arī Konvencija tiešā tekstā nemin šo pamattiesību, taču EST judikatūrā ir risināta tās aizsardzība.

Vēl jāatzīmē pozitīvais aspekts, ka personas 105. panta tvērumā runā par tirgus kropļošanu, jo viens no darījumdarbības brīvības aspektiem ir brīvas konkurences princips.

Autore secina, ka, piemērojot tiesībkonfomo metodi, var panākt, ka darījumdarbības brīvība tiek aizsargāta arī Satversmē un nav nepieciešams grozīt Latvijas pamatlikumu, bet tas jātulko tā, lai tas atbilstu starptautiskajiem līgumiem, kuriem Latvija ir pievienojusies.

Nav nepieciešams atsevišķā pantā *expressis verbis* noteikt darījumdarbības brīvību, jo saskaņā ar Satversmes 68. pantu “Līdz ar līguma par Latvijas pievienošanos Eiropas Savienībai ratifikāciju Eiropas Savienības tiesības ir kļuvušas par neatņemamu Latvijas tiesību sistēmas sastāvdaļu. Tādējādi Savienības tiesību akti un EST judikatūrā nostiprinātā to interpretācija ir jāņem vērā, noskaidrojot nacionālo normatīvo aktu saturu un piemērojot tos”¹⁴⁶ Jāsecina, ka arī Hartas 16.pants ir jāaizsargā kā viena no Latvijas tiesību sistēmas sastāvdaļām, interpretējot Satversmes 105.pantu tā, lai darījumdarbības brīvība tiktu aizsargāta.

Secināms, ka, interpretējot Satversmes 105.pantu, darījumdarbības brīvība tiek aizsargāta arī Satversmē, kaut arī šīs pamattiesības aizsardzība tiešā tekstā nav iekļauta Satversmē. Saskaņā ar harmonijas principu, kurš ietverts Satversmes 89.pantā, tā nodrošina tādu pašu cilvēktiesību aizsardzības līmeni kā Latvijai saistošie starptautiskie līgumi, tādēļ autore secina, ka nav nepieciešams šo pamattiesību izdalīt kā patstāvīgas pamattiesības no tiesībām uz īpašumu. Darījumdarbības brīvību garantē ES Pamattiesību harta, un caur Konvencijas Pirmā protokola 1. pantu ECT judikatūra, kas balstās uz līdzīgām vērtībām, ko garantē Satversme.¹⁴⁷ Satversme kā visaugstākais cilvēktiesību aizsardzības instruments aizsargā arī darījumdarbības brīvību Satversmes 105.panta tvērumā.

¹⁴⁶ Satversmes tiesas 17.01.2008. spriedums lietā Nr. 2007-11-03, 24.2. p. Latvijas Vēstnesis, 2008.

¹⁴⁷ Sk. arī: Satversmes tiesas 07.04.2009. spriedums lietā Nr. 2008-35-01, 18.8. p. Latvijas Vēstnesis, 2009, nr.56.

KOPSAVILKUMS

Pētījuma rezultātā autore izvirza šādas tēzes:

1. Darījumdarbības brīvība sākotnēji bija daļa no fundamentālās pamattiesības – tiesībām uz īpašumu, taču ieguva autonomu statusu, kļūstot par Savienības tiesību principu, līdz to nostiprināja Hartā.
2. Darījumdarbības brīvībai ir plašs spektrs, tā nodrošina personu tiesības veikt saimniecisko darbību, līgumu slēgšanas brīvību un brīvu konkurenci. Tās galvenais mērķis ir nodrošināt personu tiesības darboties tirgū bez nepamatotas valsts iejaukšanās.
3. Darījumdarbības brīvība, kura ietverta Hartas 16. pantā, no tiesībām uz īpašumu, kas ietvertas Hartas 17. pantā, atšķiras ar to, ka īpašumtiesības darbojas materiālā un nemateriālā īpašuma sfērā, taču darījumdarbības brīvība aizsargā ekonomisko iniciatīvu un iespēju iesaistīties tirgū, bet tā neaizsargā tiesības uz gūto peļņu.
4. Hartas 16. pants attiecībā pret 15.pantu būtu jāuztver kā *lex specialis*, jo 15. pants ir gana plašs to, galvenokārt, izmanto, kad personas vēlas aizsargāt savas tiesības uzsākt veikt uzņēmējdarbību, proti, reģistrējot uzņēmumu, taču 16. panta gadījumā uzņēmējdarbība jau tiek veikta un tad tiek uzlikts ierobežojums.
5. No EST judikatūras izriet, ka, pat ja iesniedzējtiesa savā lūgumā neatsaucas uz Hartas 16. pantā nostiprināto darījumdarbības brīvību, tā kā šajā pantā ir atsauce uz LESD 49. pantu, ar ko tiek garantēta pamatbrīvība veikt uzņēmējdarbību, tad šie panti jāskata kopsakarā.
6. Cilvēktiesību kontekstā darījumdarbības brīvību aizsargā Konvencijas Pirmā protokola 1. pants un ECT judikatūrā paustās atziņas, jo, piemēram, lietā *Könyv-Tár Kft un citi pret Ungāriju*, ECT norādīja, ka klienti ir ļoti nozīmīga uzņēmuma daļa un, ja bez šiem klientiem, pieteicējiem nepastāv iespējas turpināt darbību tirgū, proti, turpināt veikt uzņēmējdarbību, tad tas ir Konvencijas Pirmā protokola 1. panta pārkāpums.
7. Latvijā darījumdarbības brīvību aizsargā Satversmes 105. pants, jo Satversmes tiesa ir atzinusi, ka ar “tiesībām uz īpašumu” saprotamas visas mantiska rakstura tiesības, tostarp tiesības veikt komercdarbību, kā arī, ņemot vērā Satversmes 89.

pantā nostiprināto harmonijas principu, jāsecina, ka arī Hartas 16. pants un EST judikatūra jāņem vērā, kad tiek noskaidrots darījumdarbības brīvības saturs.

8. Lai gan Hartas 16. pants ir piemērojams vien situācijās, kad dalībvalsts īsteno Savienības tiesību aktus, taču, ņemot vērā EST judikatūras tendenci paplašināt Hartas piemērošanas robežas, tad, kad Satversmes tiesa interpretē personu darījumdarbības brīvību, tai būtu jāņem vērā EST Hartas 16. panta un LESD 49. panta interpretācija.

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS SARAKSTS

Literatūra

1. Alehno I., Buka A., Butkevičs J., Jarinovska K., Škoba L. Ievads Eiropas Savienības tiesībās: (Tiesu prakse un komentāri). Otrās papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004.
2. Alehno I., Buka A., Jarinovska K., Škoba L. Ievads Eiropas Savienības tiesībās: (Tiesu prakse un komentāri), Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2001.
3. Eiropadomes secinājumi (1993–2003). Pieejams: <https://www.consilium.europa.eu/lv/european-council/conclusions/1993-2003/> [aplūkots 10.04.2020.]
4. Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas nozīme Satversmes tiesas judikatūrā. <http://www.satv.tiesa.gov.lv/articles/eiropas-cilveka-tiesibu-un-pamatbrivibu-aizsardzibas-konvencijas-nozime-satversmes-tiesas-judikatura/>
5. Eiropas Parlamenta 2019.gada 30. janvāra ziņojums par Eiropas Savienības Pamattiesību hartas īstenošanu ES iestāžu sistēmā Pieejams: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2019-0051_LV.html
6. Gatawis S., Broks E., Bule Z. Eiropas tiesības. Rīga: Latvijas Universitāte, 2002.
7. Pamattiesību aizsardzība Eiropas Savienībā. Pieejams: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/lv/sheet/146/pamattiesibu-aizsardziba-eiropas-savieniba>
8. Pelše D. Eiropas Savienības Tiesas spriedums lietā C-151/14 “Eiropas Komisija pret Latvijas Republiku”. Jurista Vārds, 2015., Nr. 48 (900).
9. Schewe C., Buka A., Gailītis K., Strazdiņa Ģ. Eiropas Savienības tiesības. I daļa. ES Institucionālās tiesības. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014.
10. Tulkošanas un terminoloģijas centrs Konsolidēts Eiropas Kopienas dibināšanas līgums un Nicas līgums. Rīga: Jāņa sēta, 2001.
11. Zin. vad. Balodis R. Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011.
12. Barnard C. The Substantive Law of the EU. The Four Freedoms. Fourth Edition. Oxford University Press, 2013, p. 307.

13. Craig P. Búrca G. EU law: Text, Cases and Materials, fourth edition. Oxford:Oxford University Press, 2008.
14. FRA Freedom to conduct a business: exploring the dimensions of a fundamental right. Italy:b.i., 2015.
15. Grabenwarter C. Europäische Menschenrechtskonvention. München: Verlag C.H. Beck, 2005.
16. Grgiæ A., Mataga Z, Longar M. and Vilfan A. The right to property under the European Convention on Human Rights. A guide to the implementation of the European Convention on Human Rights and its protocols. Belgium, [b.i.] 2007.
17. Grundmann S., European Company Law: Organisation, Finance and Capital Markets. Intersentia, Antwerpen: Intersentia, 2007.
18. Kellerbauer M., Klamert M.,Tomkin M. The EU Treaties and the Charter of Fundamental Rights. A commentary. Oxford:Oxford university press, 2019, p. 2147.
19. Kent P. Law of the European Union. Second Edition. London, M & E Pitman Publishing, 1996.
20. Krause C., Rosas A., Eide A. The Right to Property. Book: Economic, Social and Cultural Rights. A textbook. Second Revised Edition., Minneapolis: Minnesota university, 2001.
21. Mock W. Human Rights in Europe Commentary on the Charter of Fundamental Rights of the European Union. Durham NC:Carolina Academic Press, 2010.
22. Ovey C., White R. The European Convention on Human Rights. 4th Edition. Oxford:Oxford University Press, 2006.
23. P. van Dijk, G.J.H. van Hoof. Theory and Practice of the European Convention on Human Rights. Hague –London –Boston: Kluwer Law International, 1998.
24. Peers S., Ward A. The EU Charter of Fundamental Rights: Politics, Law and Policy. Portland:Hart Publishing, 2004.
25. Routh S. Enhancing Capabilities through Labour Law. Oxon: Routledge, 2014.
26. Skouris V. Fundamental Rights and Fundamental Freedoms: The Challenge of Striking a Delicate Balance. EBLR, 2006.
27. The Substantive Law of the EU. The Four Freedoms. Fourth Edition. Oxford University Press, 2013, p. 307.
28. Usai A. The Freedom to Conduct a Business in the EU, Its Limitations and Its Role in the European Legal Order: A New Engine for Deeper and Stronger Economic, Social, and Political Integration. German Law Journal, 2013.

29. Van Het Kaar R. H. Employee Board-Level Representation in the EU: A Contested Subject. European Company Law. Brussels: ETUI aisbl.
30. Weiss F., Kaupa C. European Union Internal Market Law. Cambridge University Press, 2014.
31. Grabenwarter C. Europäische Menschenrechtskonvention. München: Verlag C.H. Beck, 2005.
32. Алястрова И. А. Конституционное (государственное) право зарубежных стран. Учебное пособие. Москва: Юриспуденция, 2000, с.41

Normatīvie akti

33. Līgums par Eiropas Savienību. Parakstīts Māstrihtā 07.02.1992.
34. Līguma par Eiropas Savienības darbību konsolidētā versija. Parakstīts Romā 25.03.1957.
35. Eiropas Savienības Pamattiesību harta. Parakstīta Strasbūrā 12.12.2007.
36. Latvijas Republikas Satversme: LV likums. Pieņemts 15.02.1922.
37. The Constitution of the Republic of Lithuania [Lietuvas Republikas konstitūcija].Pieejams: <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/lt/lt045en.pdf>
38. The Constitution of the Republic of Estonia [Igaunijas Republikas konstitūcija]. Pieejams: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/530102013003/consolide>
39. Costituzione della Repubblica Italiana.[Itālijas Republikas konstitūcija]. Pieejams: http://www.senato.it/documenti/repository/istituzione/costituzione_inglese.pdf

Juridiskās prakses materiāli

40. ECT 22.02.2008 spriedums lietā Ukraine-Tyumen pret Ukrainu (iesnieguma Nr. 22603/02).
41. ECT 07.11.2002. spriedumu lietā Olczak pret Poliju (iesnieguma Nr. 30417/96).
42. ECT 19.12.1989. spriedums lietā Mellacher and Others pret Austriju, (iesnieguma Nr. 11070/84).
43. ECT 07.07.1989. spriedums lietā Tre Traktor AB pret Zviedriju (iesnieguma Nr. 10873/84).
44. ECT 08.07.1986. spriedums lietā Lithgow and Others pret Apvienoto Karalisti, para. 120. (iesnieguma Nr. 9405/81).
45. ECT 26.06.1986 spriedums lietā Van Marle un citi pret Nīderlandi, (iesnieguma Nr. 8685/79).

46. ECT 25.03.1983. spriedums lietā James and Others pret Apvienoto Karalisti, para.41 (iesnieguma Nr. 8793/79).
47. ECT 12.10.1982. spriedums lietā Bramelid and Malmstrom pret Zviedriju para 81.(iesnieguma Nr. 8588/79 & 8589/79).
48. ECT 23.09.1982. spriedums lietā Sporrong and Lonroth pret Zviedriju, para 61 (iesnieguma Nr. 11/577).
49. ECT 25.04.1978. spriedums lietā TYRER pret Apvienoto Karalisti (iesnieguma Nr. 5856/72).
50. EST 20.12.2017. spriedums lietā C-277/16, Polkomtel.
51. EST 18.05.2017. spriedums lietā C-200/96, Metronome Musik GmbH v. Music Point Hokamp GmbH.
52. EST 10.07.2014. spriedums lietā C-198/13 Víctor Manuel Julian Hernández u.c. pret Reino de España (Subdelegación del Gobierno de España en Alicante).
53. EST 27.04.2014. spriedums lietā C-314/12, UPC Telekabel.
54. EST 06.03.2014. spriedumu lietā C-206/13 Cruciano Siragusa pret Regione Sicilia
55. EST 13.02.2014. spriedums lietā C-367/12 Susanne Sokoll-Seebacher.
56. EST 18.07. 2013. spriedums lietā C-426/11 Mark Alemo-Herron u.c. pret Parkwood Leisure Ltd.
57. EST 26.02.2013. spriedums lietā C-399/11 Stefano Melloni pret Ministerio Fiscal.
58. EST 22.01.2013. spriedums lietā C-283/11 Sky Österreich.
59. EST 09.09.2012. spriedums apvienotās lietās C-184/02 un C-223/02 Spānija un Somija/Parlaments un Padome.
60. EST 29.03.2012. spriedums lietā C-1/11, Interseroh Scrap and Metals Trading.
61. EST 08.04.2011. spriedums lietā C-240/09 Lesoochranárske zoskupenie.
62. EST 08.09.2010. spriedums lietā C-409/06 Winner Wetten.
63. EST 03.09.2008 spriedums apvienotajās lietās C-402/05 P un C-415/05 P, Kadi and Al Barakaat v. Council of the European Union and EC Commission.
64. EST 11.12.2007. spriedums lietā C-438/05 International Transport Workers' Federation and Finnish Seamen's Union vs. Viking Line ABP and OÜ Viking Line Eesti.

65. EST 09.09.2004. spriedums apvienotajās lietās C-184/02 un C-223/02, Kingdom of Spain and Republic of Finland v. European Parliament and Council of the European Union.
66. EST 17.09.2002. spriedums lietā C-413/99 Baumbast un R pret Secretary of State for the Home Department
67. EST 19.02.2002. spriedums lietā C-309/99 J. C. J. Wouters, J. W. Savelbergh un Price Waterhouse Belastingadviseurs BV pret Algemene Raad van de Nederlandse Orde van Advocaten, piedaloties Raad van de Balies van de Europese Gemeenschap.
68. EST 20.11.2001. spriedums lietā C-268/99 Jany and others v Staatssecretaris van Justitie.
69. EST 12.07.2001. spriedums lietā C-189/01, H. Jippes and Others v Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij.
70. EST 05.10.2000. spriedums lietā C-376/98, Germany v. Parliament.
71. EST 19.09.2000. spriedums lietā C-287/98 Grand Duchy of Luxemburg and Berthe Linster, Aloyse Linster and Yvonne Linster.
72. EST 28.04.1998. spriedums lietā C-200/96, Metronome Musik GmbH.
73. EST 30.07.1996. spriedums lietā C-84/95, Bosphorus Hava Yollari Turizm ve Ticaret AS v Minister for Transport, Energy and Communications and others.
74. EST 30.11.1995. spriedums lietā C-55/94 Reinhard Gebhard and Consiglio dell'Ordine degli Avvocati Procuratori di Milano.
75. EST 30.11.1995. spriedums lietā C-55/94 Reinhard Gebhard v Consiglio dell'Ordine degli Avvocati e Procuratori di Milano
76. EST 31.03.1993. spriedums lietā C-19/92 Dieter Kraus v Land Baden-Württemberg.
77. EST 10.01.1992. spriedums lietā C-177/90, Ralf-Herbert Kühn v Landwirtschaftskammer Weser-Ems.
78. EST 25.07.1991. spriedums lietā C-221/89 The Queen v Secretary of State for Transport, ex parte Factortame Ltd and others.
79. EST 18.06.1991. spriedums lietā: C-260/89 Elliniki Radiophonia Tileorassi AE v Dimotiki Etairia Pliroforissis and Sotirios Kouvelas.
80. EST 05.10.1988. spriedums lietā C-196/87 Udo Steymann v Staatssecretaris van Justitie.
81. EST 27.09.1988. spriedums lietā C-81/87 The Queen v H.M. Treasury and Commissioners of Inland.

82. EST 08.10.1986. spriedums lietā C-234/85, Ministère public de Fribourg pret Franz Keller.
83. EST 12.07.1984. spriedums lietā C-107/83 Ordre des Avocats au Barreau de Paris v Klopp.
84. EST 22.09.1979. spriedums lietā 230/78 SpA Eridania - Zuccherifici nazionali un SpA Società italiana per l'industria degli zuccheri pret Ministro per l'agricoltura e le foreste, Ministro per l'industria, il commercio e l'artigianato un SpA Zuccherifici meridionali.
85. EST 21.06.1974. spriedums lietā C- 2/74 Reyners v. Belgium.
86. EST 21.06.1974. spriedums lietā C-2-74 Jean Reyners pret État belge.
87. EST 14.05.1974. spriedums lietā C-4/73, J. Nold, Kohlen- und Baustoffgroßhandlung v Commission of the European Communities
88. EST 17.12.1970. spriedums lietā 11/70 Internationale Handelsgesellschaft.
89. EST 05.02.1963. spriedums lietā C-26/62 NV Algemene Transport- en Expeditie Onderneming van Gend & Loos pret Nīderlandes Ieņēmumu dienestu.
90. Satversmes tiesas 12.02.2020. spriedums lietā Nr. 2019-05-01 Latvijas Vēstnesis, 2020.
91. Satversmes tiesas 16.05.2019. spriedums lietā Nr. 2018-17-03, Latvijas Vēstnesis, 2019.
92. Satversmes tiesas 11.04.2018. sprieduma lietā Nr.2017-12-01, 13.p.,Latvijas Vēstnesis, 2018.
93. Satversmes tiesas 12.12.2014. spriedums lietā Nr. 2013-21-03, 10.1. p., Latvijas Vēstnesis, 2014.
94. Satversmes tiesas 20.04.2010. lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr.2009-100-03, Latvijas Vēstnesis,2010.
95. Satversmes tiesas 30.03.2011.spriedums lietā Nr. 2010-60-01, 17.1. p., Latvijas Vēstnesis, 2011.
96. Satversmes tiesas 07.04.2009. spriedums lietā Nr. 2008-35-01, Latvijas Vēstnesis, 2009.
97. Satversmes tiesas 07.04.2009. spriedums lietā Nr. 2008-35-01, 18.8. p. Latvijas Vēstnesis, 2009.
98. Satversmes tiesas spriedums 12.11.2008. lietā Nr.2008-05-03, 7.p. Latvijas Vēstnesis, 2008.

99. Satversmes tiesas 17.01.2008. spriedums lietā Nr. 2007-11-03, 24.2. p. Latvijas Vēstnesis, 2008.
100. Satversmes tiesas 18.10.2007. spriedums lietā Nr. 2007-03-01, 11.p. Latvijas Vēstnesis, 2007.
101. Satversmes tiesas 14.09.2005. spriedums lietā Nr. 2005-02-0106, 10.p. Latvijas Vēstnesis, 2005.
102. Satversmes tiesas 13.05.2005. spriedums lietā Nr. 2004-18-0106, 5. p., Latvijas Vēstnesis, 2005.
103. Satversmes tiesas 30.08.2000. sprieduma lietā Nr. 2000-03-01, 5.p. Latvijas Vēstnesis, 2000.
104. Satversmes tiesas 13.05.2020. informācija "Par lietas Nr.2020-27-01 ierosināšanu", Latvijas Vēstnesis.
105. Satversmes tiesas 11.05.2020. informācija "Par lietas Nr. 2020-26-0106 ierosināšanu", Latvijas Vēstnesis.
106. Satversmes tiesas 19.07.2019. informācija "Par lietas Nr.2019-12-01 ierosināšanu, Latvijas Vēstnesis.
107. Spain Supreme Court 03.01.2011. decision on case STS 891/2010 Jose Manuel Maza Martin v. Procedimiento Abreviado.
108. Ģenerālvokāta Nilsa Vāla secinājumus EST 13.10.2013. lietā C-101/12 Herbert Schaible pret Land Baden-Württemberg, para. 24.
109. Ģenerālvokāta H. Saugmandsgora secinājumus lietā C-235/17 Komisija un Ungārija.
110. Ģenerālvokātes Julianas Kokotes secinājumi EST lietā C-66/18 Eiropas Komisija pret Ungāriju, para.128.
111. Ģenerālvokāta Pedro Kruss Viljalons [Pedro Cruz Villalón] secinājumi EST lietā C-426/11, Alemo-Herron.
112. Ģenerālvokāra Pedro Krusa Viljanona [PEDRO CRUZ VILLALÓN] secinājumi lietā C-426/11
113. Ģenerālvokāta Mr. Lenz secinājumi EST 20.09.1995. lietā C-415/93 Bosman.

DOKUMENTĀRĀ LAPA

Bakalaura darbs „Darījumdarbības brīvība kā pamattiesība un tās aizsardzība Latvijā”
izstrādāts Latvijas Universitātes Juridiskajā fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie
informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autore: _____ (Anna Losāne)

Rekomendēju/nerekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītājs: asoc. Prof. Artūrs Kučs _____ .2020.

Recenzents: _____

Darbs iesniegts Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes Starptautisko un Eiropas tiesību
zinātņu katedrā 18.05.2020.

Dekāna pilnvarotā persona: metodiķe _____

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē _____.2020. prot. Nr. _____.

Komisijas sekretārs/-e: _____